

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDEN' -
UKRAINIENNE

Число 30 (136), рік вид. IV. 5 серпня 1928 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 5 серпня 1928 року.

Для націй, що знаходяться в процесі боротьби за свою державну самостійність, величезне значіння має не лише політична й дипломатична праця офіційних представників державного центру, а також і паралельна суголосна й координована праця на міжнародньому терені національно-громадських організацій, як і поодиноких громадян.

Приклади Польщі та Чехії наочно свідчать нам, яку велику й важливу працю проробили на міжнародньому терені різні національні комітети та інші організації.

Наші урядові чинники з самого початку нашої визвольної боротьби добре розуміли всю вагу діяльності громадських установ на міжнародньому терені — пригадаймо хоч би висилку за кордон капели Кошиця з ініціативи Головного Отамана С. Петлюри, але громадянство наше на жаль не цинить належно громадського фактора в міжнародньому житті. Правда, кога більш поінформовані, бігш ініціативні, переводили й переводять працю на міжнародньому полі і досягли вже досить поважних результатів. Відома, напр., праця Українського Т-ва для Ліги Націй, заснованого ще у 1921 році, яке користується рівними правами з іншими подібними Т-вами, як член Міжнародньої Спілки Т-в для Ліги Націй (Union des Associations pour la Société des Nations). Існує й працює подібне ж Університетське Українське Т-во для Ліги Націй.

Але найбільш активну діяльність на міжнародньому ґрунті провадить Центральний Союз Українського Студентства — ЦЕСУС, який об'єднує всі наші студентські організації. ЦЕСУС шо-року приймає

участь в міжнародних конференціях всесвітнього студентського союзу, постійно знаходиться в зносінах з студентськими організаціями інших націй, користується серед них добрим реноме і взагалі з успіхом виконує свою важливу роль представництва української шкільної молоді на міжнародньому полі. На початку цього місяця в Парижі має одбутися річний з'їзд Міжнародної Студентської Конференції (СІЕ), на якому буде мати своїх представників і ЦЕСУС.

Треба сподіватися, що і на цей раз ЦЕСУС достойно й поважно буде представляти на з'їзді інтереси українського студентства, і взагалі українського народу. Але треба, щоб наше громадянство звернуло більше уваги на роль, як ЦЕСУС'а, так і інших національно-громадських організацій наших на міжнародньому терені та підперло і допомогло їм як матеріяльно, так і головним чином морально, посиливши кадри цих організацій та їх матеріяльні засоби. Особливо такої підтримки потребує наша студентська централя, яка за останні роки втратила багато членів своїх, що закінчили школи та силою обставин розпорозилися по цілому світі.

Не треба забувати того, що чим більше праці ми виявимо тут за кордоном, серед чужих націй, тим скоріше ми досягнемо нашої основної мети — звільнення нашої батьківщини та відновлення нашої державности.

Суд над інженерами і техніками Донецької округи.

Після 44 днів процесу 6 липня оголошено присуд найвищого суду совітського союзу в Москві: з 53 обвинувачених — 11 засуджено на смерть, 38 — на інші менші кари, 4 — оправдано. З числа засуджених на смерть 5 вже ростріляно.

Цей процес цікавить нас не кількістю обвинувачених, не тими «сенсаціями», які підготовляли большевицькі «судді», щоб заморозити голови своїх «вільних громадян» та кореспондентів європейської преси, але тим він цікавий для нас, що, хоч найвищий московський суд і узурпував собі право судити обвинувачених, але ж есі «кримінальні події» сталися на території України, вся «шахтинська справа» ця, як її називає московська преса, торкається Донецької вугільної округи, яка, щоб там не постановляли московські окупанти, належить Україні. Нам цікаво вияснити, в чому обвинувачували осуджених, який зміст

процесу і яку мету переслідував більшевицький уряд, організуючи з такою помпою й ніби то публичністю цей «зразковий суд».

Пригадаймо, що початком цього процесу було арештування німецьких інженерів по обвинуваченню в економічному шпіонажі. З самого початку совітська преса з наказу урядового розголосила по цілому світу про шпіонаж, саботаж, контр-революцію закордонних капіталістів і навіть буржуазних урядів — на погибель совітського союзу. Захоплення справою зростало, зростала кількість обвинувачених і пред'явлених їм обвинувачень. Головна суть обвинувачень складалася з того, що ніби то в Донбасі було організовано при допомозі чужоземних держав (Франції, Польщі) та чужоземних і бувших російських капіталістів контр-революційну спілку, головним завданням якої було нищення вугільних шахт і заводів в більшевицьким заціллі під час інтервенції та війни з більшовиками. Було знайдено відповідних свідків, які підтверджували обвинувачення, а з другого боку кілька обвинувачених «призналися» в приналежності до цієї організації і на суді фігурували більше, як свідки обвинувачення, ніж як обвинувачені. Тим часом, протягом судового слідства, крім зазначених і очевидно відповідно підготованих свідків, жадних інших, більш безсторонніх, більш позитивних доказів не було добуто. Велика гора породила маленьку мишу: тон обвинувачення почав знижатися, сцени відмоєлення від зізнань на попередньому слідстві збігшувалися, доходючи до одчаю, сліз та істерики нещасних людей, застрашених чекістами, викликаючи негативне, обурююче вражіння не тільки серед чужоземних кореспондентів, але й серед своєї зиклої до єсього публіки. Вражіння від цього «зразкового суду», організованого ГПУ та Криленком, було прикре, від'ємне, абсолютно негативне для цілого совітського режиму, для совітської юстиції. Не допомгло нічого закриття дверей суду на кілька засідань. Генерал прокурор Криленко змушений був у своїй промові значно збавити тону, викручуватися і рятувати престиж «суду». Характерна його промова. В ній він не бажав спинятися на розгляді доказів про існування контр-революційної організації «шкодників» Донбасу, лише заявив з алломбом, що факт цей треба егажати встановленим признанням де-яких підсудних та ще тим, що «проти цього не говорили а ні ті, що призналися, а ні ті, що не призналися. Найбільше, що вони стверджують, що їм було не відомо про факт існування цієї організації, але негувати цей факт ніхто не насмілиєся» (!). От якими доказами оперуєав прокурор. Додамо, що суд зовсім не поінтересуєався зробити фактичну перевірку хоч би одного з «признань» підсудних чи свідків: всі слова приймалися на віру та оцінювалися, як дійсна прада. По словам Криленка, ця контр-революційна організація складалася з «наємників», себ-то технічного персоналу, який був до революції на службі у бувших власників шахт та заводів, потім перейшов , разом з заводами, на службу до нових хазяїв-більшовиків, але продовжуєав служити інтересам своїх попередніх хазяїв, дійсних власників, себ-то охороняти всіма способами хазяйське добро від знищення, від хижацької експлоатації, хогаючи цінні шари вугля, виробляючи малоцінні і дефіцитні, саботуючи про-

дукцію та устаткування, ремонт і т. и. Ці «наємники», ніби то по розпорядженню бувших власників в 1921-23 роках позаливали де-які шахти водою, попсували машини й приладдя, одним словом, во ім'я збереження майна його нищили. Для чого це вони робили? Криленко підкреслює відповідь де-яких обвинувачених і вимагає найвищої кари для них, бо вони признали на суді, що робили це тому, що не вірючи в довготривалість і силу большевицької влади, бажали зберегти доручене їм добро для власників. Як, на одинадцятому році большевицької влади ще знайшлася купка «паршивої інтелігенції», яка сміє не вірити в силу і міць большевицької держави, яка ще сподівається побачити кінець її (терміном ніби то призначається 1929-30 рік) та повернення бувших власників до свого добра!? Це найбільше обурювало совітського прокурора і дійсно це був великий конфуз для нього, бо замість контр-революційної організації виявили лише звичайних «інако мислячих» людей, вірних своєму обов'язку збереження дорученого майна (цей принцип не шанується в содегії). Обвинувачення є навмисному нищенню майна, затопленню шахт і т. и. було білими нитками прив'язане до есієї справи; в промові Криленка воно відійшло на задній план. Але спочатку воно було виставлено, як основа цілого процесу. Можна з певністю припустити, що це обвинувачення було висунуто для того, щоб добути найкращі «докази» для майбутнього, докази, якими можна було б не тільки відкинути претензії чужоземних власників шахт і заводів в Донбасі (переважно французів та бельгійців), але й вимагати ще від них відшкодовання, моєляє: «маємо докази, що ви самі знищили навмисне своє майно і тепер не тільки не маєте права на відшкодовання, але ще й нам заплатити за наші затрати».

Що-до обвинувачення в саботажі, в безхазяйності, в дрібних зловживаннях, в помилках експлоатаційних і конструктивних, то такі обвинувачення можна було би тепер пред'явити цілій совітській державі і всіх чисто посадити на лаву підсудних, починаючи від «головки» комуністичної партії і кінчаючи складом найдрібніших совітських установ. Всі саботують, одні навмисне, другі лише тому, що нічого не вміють, нічого не знають, приставлені до невідомої нелюбимої справи, а головне, не тільки обвинувачені в цьому процесі, але всі загалом — не вірять, що влада большевицька буде існувати, не вірять вже в лозунги «соціалістичного будівництва», не тільки у всесвітньому, а навіть у європейському масштабі. Саботаж невідомий існував і до процесу, існував скрізь, продовжується і після процесу. Збільшилося й число процесів над «саботажниками», а большевицька преса що-дня розносить по цілому світові незчислиму кількість фактів такого саботажу. Хиба ж не читаємо що-дня, як хазяйнують на всьому просторі совітського союзу, як будують, потім перебудовують, перероблюють, бо не так збудували, а потім здають на «консервацію», себ-то по-просту зовсім кидають збудоване й перебудоване (знаменитий Дніпрельстан, вгативши десятки мільонів, вже вирішили здати на «консервацію»), як купують не ті машини, що треба, як роблять паровози не того типу, що замов-

лено, як транспортують на села парфумерію замість мануфактури, як друкують для селян книжки по 30 аркушив вартістю 3-4 карб. та видають застарілі земельні кодекси по 5.000 прим. («Радянський Селянин») і т. и. і т. и. Немає, здається такої галузі господарства чи взагалі праці, де б не було цього саботажу. Тут вже не допоможуть ні ростріли, ні жадні «зразкові» процеси, ні терор, ні милості. Ніщо не допоможе, коли немає віри, певности, надії на краще майбутнє під совітською владою. Пропала віра, сталася катастрофа психологічного порятку, яка неминуче потягне за собою катастрофу іншого порядку.

Ось що цікавого й повчального для нас дав московський процес. Занотуймо собі та зробім відповідні висновки.

А.

Спогади. *)

II.

З часів 1890-1917 років.

З війною погінки на усе українське розлютилися більше ніж коли будь. Вороги українства були роздраженні навіть тими невеликими обмеженнями свого самопрацтва та поневіренню з українців, якими в'язала конституція 1905 року, і тепер намагалися використувати часи військового стану. Отже війна несла українцям все нові та нові кривди та образи.

В українців було одібрано найменшу змогу легальної роботи, усі українські інституції заборонялися, хотіли навіть зачинити український клуб і його пощастило врятувати тільки тим, що він власне перестав існувати, влаштувавши у всьому помешканні шпиталь для поранених на 50 чоловік, якби таки дозволили утримувати і українцям. Клуб перестав бути клубом у звичайному розумінні, там не можна було робити вечірок, танцювати, робити відчити, але у помешканні залишилася одна велика кімната для адміністрації; адміністрація, сестри і лікарі були українські і туди раз-у-раз надходили свої люди, там призначалися побачення, і можна було почути новини.

Коли російські війська перейшли за австрійський кордон, почалися арешти та заслання українців з галичан. Їх засилано у дальші губернії, навіть на Сибір у великій кількості, бо висилали не самих громадських діячів, а і батюшок і простісінських обивателів; і тільки за дуже небагатьох пощастило виклопотати, щоб їх залишили у Києві. А карали їх власне за те, що вони залишилися вірні своїй державі та своїй церкві, бо російський уряд вимагав, щоб українці поробилися росіянами, а унія-

---

*) Див «Тризуб» ч. 27.

ти—православними. Вхоплено та заслано і митрополита галицького, Шептицького. Дійшли звістки про знищення по Галичині українських книгарень, про зачинення легальних інституцій, навіть про карі на горло.

Висланих галичан пересилано через Київ, де їх тримали по острогах. Тутешні українці клопоталися, скільки могли, допомагати їм їжею, одягом і т. д. Збираючи з цією метою серед моїх знаємих, зросійшених українців, приношений одяг, я бачив, що серед їх ці єчинки уряду викликали загальне осудження. Навіть ці зросійщені земляки, хоч і єважали галичан за чужих, але поводження уряду визнавали безпідставним, нерозумним та жорстоким.

Ця поганка не могла не лютовати українців, вона поширювала серед їх «пораженство», яке, прагда, в ті часи було звичайним і серед російських радикалів. Вона також не мало спричинилася до зміни серед українців федералістичних настроїв на самостійницькі. Перевага самостійницьких настроїв стримувалася тільки є іроку (поки вона трималася), поширеною тоді між українців, що відношення до України поступового російського громадянства спірається тільки на ідеях права та справедливости і ні в чім не подібне до відношення уряду та ультраправих росіян. Але, коли ця віра упала, це дало ґрунт до перемоги самостійництва.

* * *

Перші дні після перевороту серед українців панував святочний настрої. Несподівано для самих давніх діячів українських широкі кола громадянства є виявили співчуття до української справи, а серед саміх українських діячів ще не помічалосся незгод та розбрату. Навіть і ті, хто передбачав, що почнуться революційні крайності, не уявляли ще тоді, до чого вони дійдуть і є відчували раєість за рідний край, дожидаючи для його в дальшому тільки добра.

Та так тригало не доєго. Одною з перших пересторог була хитра заява професора М. Грушевського на черговому засіданні уряду «Тула» (уряд збираєся що тиждня). М. Грушевський з привоуду єбміркованія думки про скликання представників людности з цілої України для виборів до загального українського союму (думка ця обговорювалася тоді в українських колах) запитав поради, чи не користніше буде для справи, як що єін на час ніби одійде од «Тула», ца євійде у ближчі стосунки з українськими соціялістами-революціонерами та соціял-демократами, щоб керувати їх настроями, стримувати їх в певних межах, вплинути на обрання до союму бігше статечних, досвідченійших у громадських справах та дужче єідданих національним інтересам представників. Роблячи своєю заявою, Грушевський єдаєав, ніби прохає чи поради, чи дозволу, але думаю, остаточно на те зважєєся і рішення свого не змінив-би, щоб йому уряд «Тула» не сказав, бо бачив, на чийм боєі перемога та сила в ближчі часи.

Разом з тим Грушевський радєв, щоб ті з членів «Тула», хто мають шанси бути обраними од лєєіших ґрупп, оббєіралися од їх, а щоб «Тул»

оббірав правіших з-поміж себе. Може і тоді мав єже гін на меті викинути з Центральної Ради цих обранців «Тула», як це і було зроблено її постановою під головуванням Грушевського.

Діставши згоду товаришів, він далі єже не приїздъ на засідання «Тула», та незабаром вони і перестали збиратся. Формально це мало рацію, бо виторилася ніби змога обрати представників од усієї людности, а не од окремих гуртків, а партією «Тул.» не був, бо складаєся з людей ріжних поглядів. Формально це було так, але в дійсности представництво тоді зібране ще менше, ніж «Тул.» можна було вважати єсегромадським — у йому були представлені тільки ліві напрями, а не усі, які були в людности.

* * *

Протягом бл. зько двох десятиріч, з того часу, як недуга, а далі і смерть В. Б. Антоновича одібрали його од українського громадянства, М. С. Грушевський був найвпливовішою людиною серед його. Видатний історик і видатний публіцист, людина широкої осіти та великого знаття, він сполучав разом з тим надзвичайну організаторську здібність, умів об'єднувати, заохочувати до праці, використовувати людей кожного відпоєідно його хисту. Разом з тим був він надзвичайно працюючий та працюездатний. Треба було дьєвуватися, коли в його вистачало часу, де він набірав сили, щоб виконувати усю ту розмаїту роботу, яку він двигав. Спав він дуже мало, не проминав жадної хвилини, яку міг працювати і, здавалося, зовсім не потребував спочивку. Коли він писав, писав з таким захопленням, вкладаючи у працю максимум напруження своїх сил, що мусів, наприклад, серед роботи виставляти на кілька хвилин у зімні морози за кватирку своєю головою, так вона перегрівалася через особливо сильний приплив крови.

Те, що він зробив до революції для української справи і на Галичині і на Наддніпрянській Україні, було дійсно дуже значним. Він розвинув, зсистематизував, збогатив відомостями українську історичну науку; написав великий науковий курс історії України і два популярних її виклади, безліч розвідок по окремих її питанням, багато публіцистичних видатних статей, утворив цілу школу своїх учнів, вкладав лекції на Львівському університеті, редагував «Записки Наук. Т-ва імени Шевченка» та «Літературно-Науковий Вістник», заснував кілька дуже важливих інституцій, заохочував і притягав людей до праці, підтримував зносини з російськими, польськими та європейськими науковими та літературними колами та здіймав у їх повагу до українського руху. Та тим дужчий бере жаль, що в часи революції цей видатний чоловік так втратив розуміння законів громадського життя, так схибив з шляху єдорової політики та доклав і своїх рук до тієї руїни, наслідки яко тягнуться й досі.

Політикування, нещирість, бажання усім та всіма керувати і усіх та усе вести по своїй думці завжди були прикметами Грушевського та його діяльности. Маючи такий вплив серед українських діячів, працюючи разом з ними, він нікого не любив, нікого не поважав та до

усіх ставився тільки як до матеріялу, приховуючи це зовнішньою ввічливістю.

Українці наддніпрянські, едячні за його працю, дарували йому ці його хиби, в кожнім разі легкоεажили їх, εважали дрібними, але в Галичині, де Грушеєський професоруεав і стало мешкав багато років, громадянство ставилося до їх гостріше.

Переїхав Грушеєський до Львоεа щось на початку дев'яностих років, коли εістав там посаду професора української історії. Одночасно він був там, так мεєти, представником Наддніпрянської України та звязком галицьких українців з наддніпрянськими. Зразу привітали його галичане дуже радо і дійсно він зробив там дуже багато і на полі науки, і на полі політичним, але згодом він своім політикуεанням та верховодництвом так дозволив багатьом місцевим люεям, що проти його обурилися сливе усі і була навіть моεа про громадський суд над усією його діяльністю та повεєдінкою. В разі суду, а він був неминучий, дальше перебування його у Львоεі було-б дуже тяжке, сливе неможливе. Киїєські українці, представником од яких був він у Галичині та які менше тоді знали його хиби, бо він тільки раз чи два на рік на короткий час приїздив до Київа, були дуже тим зтурбоεані, тай дійсно тоді відїзд Грушеєського зї Львоεа був-би великою шкодою для справи. Тому було вирішено послати до Львоεа делегацію і попередити галичан, що наддніпрянці εважатимуть осуд Грушеєського за образу собі. З цім дорученням їздили тоді Чикаленко, В. Шемет і я. Після попередніх приватних розмов, було скликане велике зібрання, на якому нам довелося бачити величезні обурення та ненависть до Грушеєського, але заява киян таки вплинула і суда не було.

* *
* *

Вийшовши з «Тупу», Грушеєський умішаεся в гущу ес-εрів, більшість яких була дуже молоді люεе, записаεся і сам до партії ес-εрів і в значній мірі переличуεаεся та εтратив своєю індивідуальність, так що власне скоріше можна було-б сказати, що не він веде за собою молодь, а εона попиха його та кида їм мов м'ячем. В кожнім разі він схвалюεав їхню руїницьку роботу і допомагаε їм своім авторитетом, а нічим не справдив своєї обіцянки нахиляти їх до обміркованности. В ті часи тільки ліві і εиявляли велику енергію та діяльність, бо у революційному вирі вони єдині почували себе зовсім приємно і тільки їх не вражали вияви негромадськости та неморальности, яких тоді було так багато.

Приєднуючись до лівих, Грушеєський сподіεаεся певно стати на їх чолі, використувати їх, примушиєши робити по його наказам, за їх поміччю повести Україну тим шляхом, яким накаже, зробитися, так мовити творцем нової України. Але ці заходи були засуджені згори на неуспіх не тільки через неприємніεі обстаєини, а ще в більшій мірі самою εдачею Грушеєського, не єповідною для такого εагдання.

Як не сумно це, а мусімо признати, що для того, щоб правити таким не високої вартости матеріялом, як рід людський, зоровник мусить мати досить прикрї з морального погляду хиби. Без їх не слухатимуть і

за їм не підуть. Це особливо треба признати для часів великих змін у державній житті, насамперед для часів революційних. Такий керівник не може бути щирим, мусить в глибині души неповажати людей взагалі і тих зособна, яких підпорядковує до нього життя. Ці риси, як ми бачили, малюся на придозілля у Грушевського, та їх не було ще досить. Такий керівник повинен ще бути сміливим, навіть гордим відносно загалу, не боятися піти проти його та не хитатися, як лозина за вітром, за усякими настроями того загалу. Він мусить уміти приказувати і ні в якому випадку не сміє запобігати ласки, підлещуватися, коритися. А цієї сміливості не було у Грушевського, як не було її, прагма, і ні в одного з діячів революції української, так і російської. Так мабуť прибав нас ікобий монархичний нагніт, а українців ще і їхня національна залежність. Грушевський міг керхоеодити серед рсзгажних старших українців, які на користь справи самі скорялися йому, але не серед революційної молоді, де буяли самолюбство та заносливість і кожен еважав себе вищим та гдатнішим за усіх.

До згаданих вище вимог од кероєника, треба додати ще: він може бути новатором, прямувати до значних змін життя, але-ж не сміє втратити тверезости розуму і зазіхати на зміни, протиені природі людській, навіть тоді, коли здається, що маси цього вимагають. Скоритися їм у цьому, це було б стєорити умоєи, за яких організація людности, державність, лад неможливі, а наступає руїна.

Коли це необхідно, кероєник може навіть збрехати, але тільки у скрайній пригоді; не сміє він повторювати брехні часто, повірити їй самому, набиватися з нею людности раз-у-раз, щоб тим прихилити її до себе. А ці дві убійчі помилки були як раз ґрунтоєими рисами революційної діяльности Грушевського, так само, знов і дкреслюю це, як і революційних діячів російських. Тому і не знайшгся серед їх нікого, хто-б стримав революцію в певних межах та не дав їй знігечити саму себе.

Дякуючи цим своїм прикметам, Грушевський есе хитрував, есе політикував, піддавався лівим, щоб заробити їхне доєірєя і тоді є же керхоеодити їми. Він потакував їм, щоб вони не казали, пропускав без уваги їхні надужиття на виборах на користь своєї партії, змоєчав навіть, коли ліві постановою Центральної Ради під його голоєуванням виключили із ради обраних до неї представників «Тупа», на тій підставі, що «Туп», занадто поміркована організація, так ніби помірковані є же виключалися з громадянства або Центральна Рада боялася хоч од малої меншости почути критику своїх поглядів та постанов. Цією диеовижною постановою були виключені представники тієї організації, яка протягом довгих років в самих несприятлиєих обстаєинах єдина провадила національну роботу та членом якої був і сам Грушевський, а він не розкрив і рота в оборону її...

Яко неофіт, Грушевський в такій мірі стерігся не догодити своїм новим напористим товаришам, що почав на людях обминати та ухилятися від де-кого з тих людей, з якими він раніше граєував разом протягом багатьох год, особливо якщо єони належали до «буржуїв або голосно заяєлялися не соціялістами. Особливо він соромився та

обминає, щоб його не побачили разом з «буржуями» салдати та робітники, до яких він прямо підгуцається. Я мав неприємну нагоду сам відчутти це на собі. Він брав участь у мітингах та зібраннях, де салдатам з фронту та робітникам і селянам с.-р. та с.-д. втолкоєвали соціалістичні ідеї, какі дали їм скрайні вимагання та манили обітницями можливого і неможливого.

А тим часом, знаючи самого Грушевського та його життя, тяжко повірити, щоб він дійсно збується радтом соціалістом. По життю своєму він був «буржуй з буржуї», а в додачу ще дуже скупий та жадібний на гроші. Мав він велике майно, більше як де-хто з тих, кого він помітував як буржуїв, та по змозі з тим криєся і бідкаєся на борги та недостатки. Тим часом життя своє упорядив він досить егідно, держав для себе помешкання у великому сесему будинку у Києві, дім особняк у Львові та дачу у Криворієві, усі помешкання добре упоряджені та умебтовані, кохаєся на старогинних річах і не мало витрачаєся, щоб їх скуповувати. А разом був скарєдний остільки, що вимагав з друкарні повертати йому рўкописи, щоб писати на білих сторінках новий текст. Коли громадська друкарня помилилася у рахнуку з їм на одну копійку, він вимагав її доплатити. Ні на які громадські спраги ніколи не поступив він нічого з своїх грошей та не зрікаєся наєїть одержувати гонорар за свої дрібні статті.

Людині з такими нахилами навряд чи міг широко подобатися соціалістичний лад, хіба припустити підозрення, що його манило знищити тільки певні гатунки еластности ті, яких у його не було, залишивши непорушними ті, що мав, щоб ще дужче відрізнитися од загалу та мати бльший вплив, позбувшись конкурентів.

Певніше одначе, що заєло його на цей шлях честолюбство. Та він помилиєся у своїх сподіванках верховєдити соціалістичною молодью. Тоді зєїдусіль наїхало до Києва сила українських соціалістів, до соціалістичних партій широко і не широко повписувалося багато нових людей, лави втеклих салдат затопили місто, на селянські з'їзді, дякуючи штучному підбиранню, приїздили тільки лєїші селяне і Грушевський, злякавшись, що втратить вплив, скорєєся та гішов за гуртом.

В числі інших лєївих, що збіглися тоді до Києва, приїхав і Винниченко — цей «Bête noire» українського руху та української державности. Талановитий письменник (по темам, настрою та способу малювання, параллель Горькому у російській літературі), хист якого ґрунтуєався на великій здібности спостерігати та змалювати, а успіх — на завзятості але цілком позбавлений елатности аналїзу і почуття моралі та права і розуміння обов'язку, бо малюючи людей та ечинки морально огидні та несоєїстні, він сам їм вїлдаєав свої симпатії.

Здавна с.-д., по поглядах дуже близький до комунїзму, що не раз пориваєся до порозуміння з большевиками, кинувся він на політичну арену і своїм запалом, своїми неевразними та сповнєними запеклої ненависти промовама захопив молодь Центральної Ради і був обраний голоєєю Генєрального Секретарїату, а пізніше і Директорїї.

Та у цїй людині, прїч здатности роздрочувати маси та моральної байдужности, не було нічого. Не було у йому жадної риси, потрібної

людині, що вдатна керувати та епоряжати життя, — ні тієї езого розуму, ні знаття державних справ, ні розуміння соціальних законів, ні витривалости та упертости в досягненні призначеної мети, ні почуття та вдатности стати по-над масами, весь час з невідступною увагою наглядати за хитаннями маси, щоб де треба використувати її настрої де треба їх зтримати. Тому Винниченкові найбільше має заєдчувати Україна, що на їй почалася руїна і не вдалося завести та зміцнити ладі утворити державність.

В. Леонтович.

До питання української колонізації у Франції.

В минулому році на сторінках Тризубу (черга 64, 71, 84-85) уже була паном М. Є. ця тема досить детально розібрана та подані де-які інформації, але зараз справа організації української колонізації у Франції набула першорядного значіння, а тому явилось необхідно цю справу знову порушити в українському друку.

Критичне положення української еміграції що-до улаштування на працю (особливо у Чехословаччині) прийняло досить гостру форму і багато українців, підшукуючи працю зупиняються на сільському господарстві. На решті і ті з українців, котрі уже роками працюють по фабриках, шукають якогось більш спокійнішого та незалежного життя; сільсько господарска праця для одних являється виходом з безробіття для других, як природне прагнення до землі, до любої праці хлібороба.

Справа колонізації зараз прийняла конкретні форми. Після прийяття проф. О. Шульгина до складу Ради при високому Комісаріаті Ліги Націй та встановлення тіснішого контакту з Комісаріатом, Місія У. Н. Р. в Парижі утворила окремих відділ опікувачня еміграцією, який спеціально займався цим питанням, увійшовши в тісні стосунки з французьким Міністерством Хліборобства та Міжнароднім Бюро Праці в Женеві. Зібрано вичерпуючі інформації що-до умов та юридичної сторони в справі орендування землі у Франції. На великий жаль за браком місця, не можливо подати всі потрібні інформації в деталях на сторінках «Тризубу», а тому приходиться обмежуватися коротеньким переглядом зібраних відомостей.

Землі, на котрих переводиться колонізація, знаходяться в районах Тулузи та Бордо — південий захід Франції — (департаменти: Східні Піренеї, Верхні Піренеї, Тори, Од, Жер, Лот, Герон-і-Торн, Лагдз, Жіронда і т. д.). По своєму підсонню ці райони подібні до південної України (Херсонщина, Крим, Кубань). Роснреділення опадів не є рівномірне: зімою випадає більше, і залежить віддалення од Піреней. Пересічна кількість опадів 700 м. м. Середня річна температура + 12 Ц., так що в зімку бувають морози тільки на узгіррях. Звичайний релієф країни: широкі долини з річками змінюються просторами покритими горбами, котрі з наближенням до Піренейського хребта переходять в узгірря.

Характер та якість ґрунту — ріжноманітна, а тому тільки загально можно сказати, що при доброму господарюванню (з угноєнням) на такому ґрунті можна досягнути великого врожаю всіх сільсько-господарських культур. Відповідно релієфам міняються і сільсько-господарські культури — в рівнинах звичайне наше сільське господарство, далі на узгіррях — ліса, та в долинах — чудові луґи.

Виноград росте не тільки в виноградних районах, але повсюду.

Садівництвом спеціально не займаються, кожна ферма має садочки т шляхи висажені овочевними деревами.

Огородництво є більше розвинуте при великих містах (Марсель, Бурдо, Тулуза), звичайно ж—тільки дрібні участки—для власного житку.

На звичайній фермі посів хліба займає найбільшу площу. Культури майже всі знайомі нам, українцям, ріжниця тільки в часі їх засівів. Засівають озиму пшеницю, озимий овес, вику, озимий ячмень та жито. Картоплю та кукурузу засівають повсюду. Також повсюду засівають кормовий буряк, люцерну і однолітні трави.

Система господарства є здебільшого трьохпільна. Урожайність пересічно єсть досить добра, наприклад, пшениця з одного гектору — 94-100 пудів. Жито — 100 п., овес — 100 п., ячмінь — 75 п. і т. д. Угноєнь штучних не вживають, хоча воно в деяких містах потрібне.

Скотарство — найбільше розвинуто в гірських районах, де простори пасовиськ дуже великі, але ж займаються скотарством повсюду. Здебільшого разводять рогату худобу робочу, місцевих пород. Видатних пород мало де разводять. Звичайні породи: гасконська (рогата скотина), лімузінська (робоча). Найбільшою славою користується порода коров «з центральних Піреней». *Молочарство* спеціально не розвинуто.

Вівчарство розвинуто звичайно в горах нижніх та Верхніх Піреней, але ж і в рівнинах деякі ферми мають багато овець. *Свинарством* спеціально не займаються і тому воно не є розвинуто, як слід.

Птахівництво — кожна ферма разводить гусей, качок, курей, індиків і т. и. Зараз ця галузь сільського господарства набуває значного розвитку.

Сільське господарство провадиться досить примітивно, мало в яких фермах є сіялки, жатки, сінокоси і інші сільск.-господ. машини. Плуги старих систем.

Будівлі — здебільшого старі і специфічної традиційної франц. архітектури. Господар звичайно розпоряджує двома кімнатами та кухнею. Наших стодол та добрих хлівів немає. Все, як кажуть, на вітру. Замість стодол — на стовпах дах. При всіх добрих умовах для господарювання, та при доброму підсоєнню все ж таки помітно, що сільське господарство в цих районах упадає.

Відчувається потреба інтенсифікації господарства й заведення більш цінних культур. Площі господарства бувають ріжні — здебільшого 30-100 гектарів. Великі маєтки здибаються рідко.

З усіх можливостей осісти на землю нашому емігранту є підходящою тільки «метейяж» себ-то брати ферму з половиною. Звичайно власник дає спільнику землю, будівлі, скотину, насіння, дрібний ремонт а іноді і харчі, котрі потім відраховуються при діленню доходів. Всі доходи урожаю мусить спільник в той чи інший спосіб ділити з господарем, нормально на половину. Приклад худоби ділиться пополам, також як і всі витрати. Худоба ділиться звичайно при кінци контракту; тільки все те, що продається ділиться в той же час. Кур і гусей, крліків, те, що дрібне, звичайно, спільник купує сам і з того мусить якийсь відсоток дати власнику. Контракт підписується на 1-3 і більш років, починаючи з місяця листопаду, і може бути на далі продовжений. Тому, що власнику важно, аби його господарство прогресувало, то він заховує собі право догляду над господарюванням спільника. Цей пакт умови здавався би трохи зв'язуючим ініціативу спільника. Але ж, в цьому є і користь. Нові люде, як наші емігранти, не знають умов тутешнього господарства та і можливо не мають відповідної підготовки що-до ведення господарства і їм необхідний, зацікавлений в розвитку господарства, радник та і керувник.

Звичайно, ферма здається на спіл (метейяж) гурткам з 3-4-5 людей, при цьому власник сам слідкує аби в гуртку були одна чи дві жінки. В деяких випадках з гуртками без жінок контрактів не хотять заключати. Це нормальна річ, бо з досвіду виявилось, що той гурток, де маютья жінки, більш просперує.

На перших початках, в господарстві потрібно мати на кожного чоловіка по 2000 франків, ці гроши потрібні фактично для харчування. Перший

рік буває самим тяжким для спільника. Купівля свиней, кріликів та деякого насіння, в разі коли власник не дає, лягає на бюджет спільників. Другий рік, звичайно, витрати покриває, і вже спільник харчується з господарства. Певно, не можна розраховувати, що за перший рік можна скласти гроші. Як кожний хлібороб знає, господарство вимагає тяжкої праці, а можливості відразу розбагатіти дуже мало. Той, хто пристуває до господарства, з цим мусить рахуватись. Багато є прикладів, що люде, попрацювавши перший рік, страчують енергію і їру в майбутнє, кидають ферму. Це є тільки наслідок незвички та незнання господарства.

Що торкається ріжних податків і т. и., французський уряд для колоністів-емігрантів не робить винятку і вони переводяться по встановленим нормам, але, звичайно, податки платить власник землі.

Іншим способом оренди єсть «фермаж» — себ-то оренда за гроші і орендатор мусить мати власний живий та мертвий реманент, але цей спосіб оренди не приходиться обговорювати, тому що між українцями немає людей з капіталом в 40.000-80.000 фр.

Ще практикується один вид господарювання «Метр-Вале» — найматися на ферму робітником по контракту на цілий рік. Робітник дістає окрему хату, кавалок поля, огорода, має право держати птицю, кріликів і свиней; все це, звичайно, постачає господарь за певний відсоток; крім того робітник дістає платню від 250 до 500 фр. на місяць, але і тут бажані робітники одружені. На такий рід господарювання вже не потрібується грошей.

Де-які наші українці вже осіли на землю і, як можна судити з їх листів, їм ведеться не погано. Так до прикладу: група 4 чоловіки і дві жінки заорендували 400 гек. землі (відвели 80 гр. під поле, 8 г. віноградників решта пасовиско, луги та ліс). З худоби мають вісім робочих волів, десять волів молодих, три корови, двоє коней, оден мул, 170 овець старих, 54 молодих, свині, кури, гуси і т. д. Наймають трьох французів і одного пастуха українця (хорого легенями — кажуть що він скоро видужає, бо підсоння та перебування в горах йому надзвичайно сприяє). З листа чути радість від власної праці, енергія та віра в майбутнє.

У кожного зацікавленого в справі колонізації може повстати питання — чого власне в західній Європі, де так мало землі, повстало явище, що пустують ферми і земля кому небудь, навіть чужинцеві, може бути передана. Але це поясняється тим, що після війни в Франції настала криза сільського господарства. Війна знищила багато хліборобів; розвиток промисловости, прагнення до міста відтягнуло робочі руки від сільського господарства. Тому є цілком нормальне явище, що багато землі пустує і по офіційним даним зараз у Франції міліон гектарів землі незанятий під господарство.

Справа колонізації у Франції викликає менш застережень ніж колонізація в Бразилії, Канаді, Африці і тому подібних країнах, котрих ми ге можемо відвідати до підписання контрактів. У Франції можна самому вибрати ферму на місці, познайомитись з умовами життя до закінчення контракту і тим самим не впасти в якусь експлоатацію.

Приходиться тільки пошкодувати, що ще раніш українське громадянство на еміграції не зацікавилось цією справою. Російська еміграція в цьому напрямку зробила багато, сотки росіян вже мають свої власні ферми і багато з них зараз підписують контракти. Треба тим, що бажають осісти на землю, поспішити, бо може статись, що другі розберуть ліпші ферми.

Як плюс цієї колонізації, порівнюючи з колонізацією заокеанською, треба зазначити те, що тим самим наші люде застаються хоч і далеко від України, але все ж таки у Європі. Контракти складаються здебільшого на один-два роки і нашої людини, в разі коли б перед нею відкрилися довгожданні перспективи повернутись на рідну землю — руки легко будуть розв'язані. В Америці для енергійної людини існують більш широкі перспективи, ніж у Франції, і добробут її з часом може швидко зрости. Але Америка і засмоктує більше людей, втягує в те життя і одриває тим

самим людину від батьківщини на завжди. А нам ці люде будуть дуже потрібні і то може в недалекому часі.

Але звертаючи увагу нашої еміграції на ці можливості, мусимо зауважити і те, що кожна група, яка їде, мусить розуміти, що перед нею стоїть чимала фізична праця і багато дрібного господарського клопоту. Взнявшись за це діло, треба його зараз виконати, бо недбале і неуміле відношення до справи може на далі неохотити до розселення нашої еміграції і французьке Міністерство Хліборобства і Високий Комісаріят по справам біженським Ліги Націй, у чийх руках вся справа концентрується. І від такої недбалости постраждають потім інші люде.

На кожную людину Комісаріят Ліги Націй видає по 2.000 фр., сума, яка має бути повернена на протязі трьох років. Ці гроші даються людині, щоб вона могла прожити перші місяці, доки не буде мати прибутків з свого господарства. Оплачується так само Лігою Націй і дорога до Франції.

Цими справами в Парижі видає видділ опікування еміграцією при Українській Місії в Парижі (42, rue Denfert-Rochereau, Paris V-c). Але громадян, які б схотіли одержати землю у Франції, проситься звернути свої прохання через відповідні українські установи в тих країнах, де вони мешкають (Центр. Комітет у Польщі, Укр. Громадський Допомоговий Комітет у Румунії, Бюро Праці при Респ. Демок. Клубу в Празі і Генеральна Рада у Франції). В тих же країнах, де таких українських установ немає, проситься громадян прямо звертатись до Української Місії в Парижі.

Найлегше улаштувати на землю наших громадян, що перебувають в Чехословаччині з огляду на ті кредити, які уряд Чехословацької республіки асигнував для Ліги Націй. Але й емігранти, що перебувають в інших країнах, мають шанси на одержання землі і відповідних коштів на початок.

В. Н.

Відмежі танці.

(лист з Праги).

---

28. VI. 6. р. в «Студ. Домі» в Празі урядили відчит на тему «Українська національна справа і інтервенція» нечисленні тепер прихильники Микити Шаповала, виставивши аж трьох докладчиків: Микиту Мандрику, Б. Залевського та Л. Клименка. Два останніх, та ще один — холмщак Мюнук, властиво забирали слово в дискусіях на стороні Мандрики, бо з аудиторії більше ніхто «докладчикові» своїх симпатій не висловив. Навпаки, аудиторія весь час «відчиту» однодушно реагувала на раг excellence безсоромну демагогію, ревних шаповалівських прозелітів, так що головному «докладчикові» та його товаришам приходилося висловлювати свої жалі на «єдиний національний фронт», проти них спрямований.

Почав свій відчит Мандрика — для годиться — з «наукового» розбору, що таке мова, культура та ин. — збір давно знаних, елементарних та очевидних положень (напр., що «мова це не є лише праця язика, а і інших органів та всієї нервової системи», або що «без мови не могло б бути розвитку і передачі культурних надбань»), забарвлених сучасною «соціологією» Микити Шаповала та його улюбленими тезами, що український народ — це селянство та робітництво, не має своєї буржуазії, а тому визволення українського народу можливе тільки шляхом «соціальної революції», бо без того земля, капітали, промисловість, торгівля та всі інші «вищі суспільні функції» будуть у чужих руках. Звичайно, що таку «соціальну революцію», себ-то викинення всіх чужих верхів і передачу

всієї влади і всіх «вищих функцій» треба робити «власними силами», які репрезентує п. Шаповал з товаришами. Цілком природно, що прихильники цієї науки з немалою симпатією ставляться до большевицьких спроб тієї ж «соціальної революції», і як що і незадоволені чим, то хіба чи не єдине тим, що ці спроби провадять на Україні москалі і жида, а не такі представники українського трудового селянства і робітництва, як Микита Шаповал та його друзі. Бо ж очевидно, що вони (а не всякі московські і жидівські заїди), з ласки Божої провідники того селянства і робітництва, мають представляти його та свій диктат над ним в душі своєї «науки» здійснювати. А тому вони одверто признають, спільно з московською еміграцією, що на випадок якихось подій «інтервенції» (а це слово вони «науково» розуміють, як «поход») — вони стануть на бік червоної армії...

Після екскурсу в сфері «національної біології» та «соціології» докладчик приступив до властивої своєї теми — про «інтервенцію», за кілька днів після того майже дослівно повторивши свій доклад, вже без «наукових» екскурсів на сторінках «Нової України» під пікантним заголовком «На польській роботі». Як в докладі так і в статті, яка його повторює, знаходимо справжні перли безсоромного візрцевого хамства, що стоїть по-за межами всякої конкуренції — шаповалівської «полеміки», на яку неможливо відповідати, але яку треба одмітити, як сльозовий кілок для тих, що самі себе ховають своїм відношенням до справи українського визволення та його діячів.

От кілька виразів із «полеміки»: «злочинний», «шарлатанський», «самозванний», «самочинний», «книшеньковий варшавський», «з варшавського курника — уряд УНР — оплачені польськими грішми», «полонофіли», «на англійські гроші організують похід (інтервенцію) на большевицький союз», «варшавські найманці», «дешеві англійські наймити», «примітивні хуторяне», «дрібні шарлатани», «підпольні аблакати», «варшавська отаманія», «узурпатори» з «узурпаційно-наскільницькими прагненнями», що «демагогічно» та «цінично брешуть», «яничари-польщуки», «тяжкі злочинці», люде «з половою в голові» і т. и. і т. и. Отакою барвистістю «полемікою» виповнений їх доклад, а також і статті в журналі, який видається на тяжко запрацьовані — тільки навряд чи «трудовою комуніою» М. Шаповала і спілки — гроші. Про справжню діяльність уряду УНР про його наміри і плани, крім вищезгаданої — «полеміки» — докладчики так таки нічого і не сказали, а лише посилалися на те, що все це описано в німецьких та московських газетах та що «всі про це знають». Та і в їх інтересах подавати справжні та серйозні інформації, чи хоч би не погоджуючися з визвольною діяльністю решти українського громадянства на еміграції, — піддавати її річевій об'єктивній критиці. Їхня ціль — за всяку ціну старатися здискредитувати цю діяльність, а особливо діяльність уряду УНР, котрий вже самим існуванням своїм псує їм всі карти їхньої гри та їх спільні з москалями плани щодо «Сходу Європи». Визволення українського народу, його державність і самостійність, як і його стремління соборницькі — не для всіх народів і держав на світі приємні, і у ворогів цих українських стремлень завжди знайдуться особи, на які Шаповали будуть «з хворої голови на здорову», користуючися випробованими большевицькими методами, валити обвинувачення у своїх власних гріхах, щоб самим через те видатися для стороннього, не поінформованого — чистими. Тому то устами докладчиків своїх кричать про те, що уряд УНР — «бувши вірнопіддани федералісти, а зараз вірнопіддани полонофіли», во ім'я «паршивого», «дрантивного», «льокайського панування» провадять злочинну «провокаційну роботу», бо вони «українські полонофільські авантюристи», що тільки мріють «хоч паршивенько заганувати на Україні», «добитися й собі хоч дрантивного льокайського панування», а для того «рішили розшматувати Україну між сусідніми державами» (очевидно, що зараз вона ще не розшматована), «ламати волю українського народу», «грати на крові українського народу», «тягнути на Україну чужу військову навалу», а з нею «польську шляхту, помішцтво, мо-

сковських чорпосотенців, жидівську буржуазію... Віталія Шульгіна», щоб останній міг знов видавати «Києвлянина» та «водити, що українство — німецька інтрига і організувати союзи «руссако народа», нести на Україну «гази, бомби, літаки, отруєння», щоб «при допомозі чужої військової навали силоміць накинати українському народові експлуататорський режим... з повним закріпощенням українського трудового народу хижацькому чужинецькому капіталу... під шахрайським гаслом відновлення УНР». Навіть не посоромилися гідкими устами пам'ятати великого борця за волю України потривожити («дрібне отаманування»). Як-що додати до цього, що на думку докладчиків Англія, Польща, Італія, Румунія і взагалі «капіталістичні хижаки» і не думають визволяти Україну, а тільки демонструють проти большевиків, щоби змусити їх піти на уступки, що тільки «на випадок випадку», коли б большевики скрахували, цікаво Польщі тримати «льокаів» з українців, та «пікантні» в устах цих великих «соціалних революціонерів» (вони ж не «підпольні аблакати») спроби формально-правними викрутасами довести «незаконність» уряду УНР то цим і буде вичерпаний зміст цих «докладів».

Авдиторія різко і часто називаючи речі власними іменами плямувала брутальні виступи докладчиків.

В дискусіях забрали слово і відомі своєю неприхильністю до акції уряду УНР промовці і прихильники. Всі однаково осуджували цей виступ, крім звичайно самих ініціаторів. З окрема др. Дереш (галичанин) не знаходив різниці між промовами Затонського і «докладчиків» та дивувався терпеливості публіки, яка може слухати такі «доклади». Дивувався, що Мандрика тиждень тому роздавав усі права нац. меншостям тут же в тій же залі, а тепер встигає проти чужинців і відмітив, що всяка революція вимагає більше жертв, ніж війна, котрої так боїться Мандрика. Бабій (галицький поет) вважає, що такі доклади тільки скріплюють становище УНР. Нема чого закидати колишню федералістичність комусь, коли в «Лізі Сходу» зараз творять федерацію. Газів і бомб нема чого боятися, бо самостійність і соборність варта газів і бомб. Др. Савицький дивується докладчикам, які виставляють лайку замість аргументів. Це свідчить про їх некультурність. Проповідувати українцям соціальну революцію — це значить проповідувати загибель. Шаповалівці воюють з українцями негідним способом. Ідуть проти всіх, замість працювати над визволенням; єднаються з ворогами в «Лігах Сходу», а в той час закидають іншим зносини з чужинцями. К. Сокальський безмірно здивований докладом. Ще тиждень тому так красно говорив тут же Мандрика про права нац. меншостей, а тепер несе арачєвщину. Тоді говорив про демократію, а сьогодні так, як пишуть «Дні». Це отаманські стремління с-рів. Але вдруге вже не вдасться їм баламутити голови селянам. Дивується, що Мандрика говорить про інтервенцію. Вона вже була на Україні, її там бачили, але не бачив Мандрика, який тоді мандрував до Владивостока, а звідти на Кавказ. Протестує проти прозорої тактики сполучення імен Олександра і Віталія Шульгіна та накидання якихось родинних зв'язків. Коли члени Директорії роз'їхалися, то zostалися члени того ж Трудового Конгресу, які і санкціонували владу (УНР). Досить вже будувати потьомкінські села та арачєвщину. Моноук (шаповаловець) пробує оборонити своїх, бо вони українські патріоти, що мають стаж. Запрошує на доказ твердження Мандрики, «заглянути в архив (?) англійського генерального штабу» і викликає загальну веселість між публікою позитивною відповіддю на питання, чи ж сам він туди заглядав.

Олєсіюк звертає увагу на те, що Мандрика хоч і доктор права, але не розуміє терміну «інтервенція» та повторяє його, очевидно, слідом, за російськими газетами. Інтервенція — це змішання сторонньої сили у чийсь внутрішні справи. Для російської еміграції, яка знає лише ворожу собі політично, але не державно і не національно большевицьку владу, якої батьківщина не окупована, — це буде інтервенція, але це ще не значить, що і для України це буде інтервенція. Коли б так було, то й визвольна акція чеська відносно Австрії мусіла б бути заплямована Ман-

дрикою. Дивується також, чому Мандрика проти інтервенції не протестував, коли творився єдиний революційний фронт російський за часів Денікіна, з яким, як кажуть, Мандрика, співпрацював — а тут протестує. Залевський, як 2-ий докладчик, вичитує якісь папірці і старається довести, що УНР тому «поповнив шарлатанство», що «як наймит заволодів майном свого господаря». Клименко, 3-ій докладчик, хвалить «відомих соціалістичних, з окрема с-ерівських провідників», які стали на чолі стихійного повстання українського народу за самостійність у 1917 році, коли в Петербурзі «вірою і правдою Лотоцький служив Временному Правительству» — і «тому не дивно, що український народ опинився в ярмі». Призирливо ставиться до аудиторії і заповідає «ршучу боротьбу за всіма, хто стає до послуг штабів польських і англійських». Мандрика в останнім слові згоджується з Клименком, що аудиторія «суха гилка, що відірвалася від свого народу».

Так врешті «докладчики», не знаходячи співчуття в аудиторії, співчували лише один одному та оден на одного покликалися. Жалюгідна була то картина.

С.

---

3 життя і політики.

Прорив хлібозаготовчого фронту. — Занепад чи випадковий труднощі. — Большевицький вихід з трудностей або про тих дурнів, що думкою багатіють. — Хмари на заході і тиждень оборони. — Хмари на внутрішньому фронті.

Коли в своєму попередньому огляді ми підкреслювали все зростаючий вплив селянства на напрям політики совітських держав взагалі, а совітської України з окрема, ми не сподівалися, що в найближчому часі зможемо подати читачам два першорядної ваги високо офіційальних документи, які з найбільшою яскравістю і виразністю ілюструють і стверджують наші твердження.

Кінець червня і перша половина липня керуючі совітські чинники присвятили на обговорення тої складної ситуації, яка утворилася в справі хлібних заготовок. Відбувся пленум ЦК ВКПб і ЦК КПбУ; відбулося спеціальне засідання загально-союзної ради народніх комісарів, присвячене цій справі.

Нижче подаємо найважливіші частини з відповідних резолюцій ЦК КПбУ і постанови загально-союзного уряду.

Резолюція пленуму ЦК КПбУ («Вісти», ч. 165 з 17 липня с. р.) подає з одного боку оцінку тої ситуації, яка утворилася на хлібному фронті, з другого боку висуває низку заходів, які необхідні для її поліпшення. Резолюція констатує, що за останні два місяці на Україні утворилася така ситуація, «коли заготовлі хліба звичайними методами в більшості районів було надзвичайно утруднено і на фронті хлібозаготовель споглядається масове вживання адміністративних методів (розкладка завдань по клопотанням, випадки масових трусів)... Все це всебічно використовувалося куркулем в його протирадянській роботі, особливо в частині поширення впливу куркуля на частину середняцтва і, навіть, в окремих випадках, на частину бідноти і погіршило в низці районів (особливо в степових округах) політичний стан на селі... Де-не-де, в окремих випадках, по степових округах, де справа постачання перебуває в дуже поганому стані, частина бідноти, в боротьбі за залишення хліба в своєму селі пішла за куркулем. Не дивлячися на те, що було вжито низку економічних

і адміністративних заходів у відношенню до куркулів (127 ст.), він зумів частину своїх запасів заховати і випускав їх на ринок невеличкими частками, зриваючи ціни, а також використовував ці запаси для постачання окремих груп бідноти з метою притягнення їх на свій бік і активізації їх виступів на захист куркульських інтересів. Викликані серйозними труднощами останнього періоду на фронті хлібозаготовель адміністративні методи (роздавка за методом «продразверстки», випадки масових трусів та инш.) зачепили де-яку частину середняцтва і в наслідок того, що за останні часи довелося відчужати дрібні страхові запаси, частина середняцтва в боротьбі за зберігання хліба в себе, — підпала під вплив куркуля».

Мусимо перепросити читачів, що ми подаємо таку довгу цитату тою варварською мовою, яка «споглядається» в цій резолюції. Але ця цитата надзвичайно яскраво і виразно малює той єдиний антисоветський фронт, який утворюється на селі, те об'єднання цілого селянства — куркулів, середняків і бідноти — яке відбувається в результаті заходів совітської влади і яке спричиняє для неї поважні труднощі; правда, резолюція делікатно говорить про об'єднання з куркулями «частини» бідноти і куркулів, але ясно цілком що ця «частина» є дуже і дуже значною, коли вона погіршила політичний стан в цілій низці районів. Серйозність ситуації ще яскраво підкреслюється тими заходами, які ЦК КПБУ вважає необхідним перевести для того, щоб забезпечити нормальний хід заготовок в майбутньому році. Серед рекомендованих засобів ми стрічаємо не тільки піднесення хлібних цін, не тільки приплати за терміновість здачі, але й цілком панічну пропозицію про обмеження споживання жита й пшениці, введення до споживання населення більшої кількості круп, ячменю, кукурудзи, збільшення заготовок овочів, з окрема картоплі. Дуже характеристичним і дуже важним, являється той факт, що для обґрунтування всіх цих заходів резолюція на перший план висуває мотиви політичного характеру, зріст активності селянства, і лише, як про додатковий аргумент, говорить про низький урожай в цьому році. А всеукраїнський «староста» Петровський в своїй промові на засіданні ВЦ КНС («Вісти», ч. 165 з тої ж дати) ще більш категорично заявляє, що: «нині вже накреслюється середній врожай по всьому ССРСР і по Україні. Правда на півдні (Миколаївська, Херсонська і Одеська округи) в деяких районах сухий посує хліб, проте, по інших округах і по Союзу загалом врожай буде гарний, на 450 мільйонів пуд. більший проти торішнього». Інша річ, розуміється, чи ці твердження большевиків відповідають дійсності, але важно в них одно — для керуючих совітських кол зміна тактики в справі хлібних заготовок, піднесення хлібних цін є в першу чергу акт, який дікується політичними причинами.

Цей політичний характер зміни тактики в справі хлібних заготовок ще більше виразно підкреслюється спеціальною постановою загально-союзного уряду, яка являється виконанням директив пленуму ЦК. Ця постановка («Пр. Пр.», ч. 168 з 21 липня с. р.) констатує, що уряд Союзу ССРСР змушений був удатися до деяких надзвичайних заходів в справі хлібозаготовок, що ці заходи зачепили в багатьох районах не тільки куркульські, а і ширші верстви селянства і спричинили його незадоволення і що тепер уряд буде провадити хлібні заготовки цілком зважаючи на потреби основних середняцько-бідняцьких верств селянства. В цих цілях уряд рішає: а) заборонити цілком удаватися до надзвичайних заходів і зобов'язати всі органи влади негайно припинити всякі способи примусового витучення хліба в селянства і всякі заборонні заходи що до базарів і серед селянського обороту на хліб; б) збільшити заготовні ціни на хліб. Ці нові хлібні ціни комісаріатом торговлі вже опубліковані і впроваджені в життя; нова тверда ціна на жито виносить 95 коп., на пшеницю 1 карб. 32 коп., ячмінь 92 коп., овес — 80 коп., в порівнянні з попередніми твердими цінами вони являються на 20-25% вищими.

Трудно переоцінити значіння тих двох документів, на змісті яких ми

спинилися з такою докладністю. Незмінність цін на хліб, боротьба всякими способами проти їх піднесення складала основну підставу господарської політики большевиків вже на протязі більш, як двох років. З цієї незмінності вони виходили в своїй політиці, скерованій до пониження собівартості промислових виробів, до пониження цін на фабричні продукти; ця незмінність складала необхідне звено в здійсненні політики індустріалізації. Во ім'я заховання і під гаслом заховання існуючих цін на хліб, провадилася хлібна кампанія на весні цього року з її відновленням диких ексцесів найгірших часів військового комунізму. І раптом... повга здача позицій, повна зміна фронту, цілковите підпорядкування вимогам селянства. Розуміється, не тільки страх перед селянством примусив большевиків на цей крок; дуже складна економічна ситуація була тою причиною, яка цей переляк перед селянством совітської влади піднесла і збільшила. Але лишаються проте ці факти яскравим доказом зросту політичної сили і активності селянства на совітській Україні.

Совітська преса, публікуючи ці документи, змагається заховати добру міну в логаній грі. «Прол. Пр.» упевнено заявляє: «внутрішні і зовнішні вороги трудящих белькочуть про голод і скруту, про господарчий занепад і розмичку з селом. Нехай вони пророкують нам близьку катастрофу й на цьому ґрунтують свої плани. Нехай дурень думкою багатіє. Постанова РНК говорить не про занепад, а про труднощі нашого зростання і укажує большевицький вихід з цих труднощів» («Пр. Пр.», ч. 168). Таким чином повна зміна позицій на хлібному фронті є результат лише труднощів зростання — так думають розумні люде з редакції «Пролетарської Правди». Большевицький вихід з ситуації дано і все буде гаразд. Qui vivra—verra!

* * *

Коли різниця в оцінці господарської ситуації совітів між совітською і несовітською пресою полягає в тому, що остання — скористуємося делікатною витонченою термінологією «Прол. Пр.», — «белькочуть про катастрофу» там, де перша бачить лише тимчасові труднощі, то в оцінці міжнародньої ситуації ролі різко міняються: совітська преса учиняє івалт і бачить катастрофу там, де несовітська преса загалом нічого не бачить, окріч дещевих сенсацій, розрахованих на політичну безграмотність і огірковий сезон. «Пани в похід виряжаються» — такий заголовок дає статті «Прол. Пр.» (ч. 166 з 9 липня с. р.). А «Вісти» (ч. 165 з 17 липня с. р.) в статті з немеш претенціозним заголовком «Хмара на заході» заявляють: «ми зустрічаємо в закордонній пресі вказівки на численні факти, що свідчать за активну підготовку польськими військовими колами агресивних планів. Польща похапцем озброюється. Те ж спостерігається в Румунії. Польсько-румунські військові наради під керівництвом англійських та французьких ґенштабів уявляють вельми тривожний симптом». «Тому нам гаятися не можна», і... знову повторюється торішній тиждень оборони. Совітська преса барвиться заголовками і гаслами: «Підносимо оборону ССРСР», «Балаканиною про мир імперіялісти і соціал-зрадники приховують зростання озброєнь», «Більше уваги воєнізації», «Перевіряймо військову роботу, усуваймо хиби, зміцнюймо оборону країни». Повно скрізь опксів святкувань тижня оборони і того захоплення і совітського патріотизму, яким перейняті народні маси. Трафаретні повідомлення в трафаретному казюшному стилі. Використання трафаретного засобу всіх деспотичних Урядів, які притягненням уваги народніх мас до зовнішніх справ хотять пригасити інтерес до справ внутрішніх. Бо на внутрішньому совітському фронті становище справ продовжує все більше і більше ускладнятися. Ось дві ілюстрації що-до ситуації на цьому відтинкові, взяті з двох різних галузів. Перша малює настрої серед київського робітництва, в звязку з кампанією самокритики, друга торкається релігійних справ.

Як відомо, ЦК компартії висунуло гасло самокритики, як засіб, щоб оживити і оздоровити мертве тіло партії. І ось що виходить з кампанії самокритики в Києві.

Мова йде про збори партійних осередків, присвячених кампанії про

самокритику: «В багатьох осередках це обмірковування було не досить активне. По де-яких осередках доповідь обмірковували тільки після «заохочування» секретарів осередку і керівних товаришів... Поряд з цим є окремі настрої, що мовляв «із самокритикою спізналися», або «навіть, щоб партія довела до кінця боротьбу з негативними з'явищами»... Важливим моментом ще є і те, що рядові партійці часом досі бояться критикувати керівників... Трапляється, що рядові партійці не беруть активної участі в самокритиці, бо бояться, що «покриють» через залякування й недостатню увагу до них керівників... В де-яких осередках т. т., виступаючи, вимагали гарантій, що їх за ділову, здорову критику не будуть переслідувати... В де-яких осередках спостерігається родинність, захокування або заличковування болячок» («Прол. Пр.», ч. 165 з 18 липня с. р.). Така атмосфера і такі настрої панують серед одної з значніших організацій партії, серед того авангарду, що на ньому спирається соціалістичне будівництво і державна влада. Повна пасивність і апатія, зляканність і бюрократичність, справжній «дортуйар в участке», як мовляв колись Є. Трубецкой. В інших рисах і фарбах малює совіська преса настрої і ситуацію на одному з відтинків антисовітського фронту в Україні — в обсягові релігійного руху. «Нині релігійники, особливо слугівники культів, уже зовсім не ті, що були колись за старих часів. Цього не треба забувати. Теперішній піп — демократ. Це не той п'яний, сонний пузатий піп Гусева-Оренбурзького... Попи не обмежуються вузько релігійною діяльністю, а виходять на громадсько-політичний кін. Перевибори рад, кампанія самооподаткування, хлібозаготовки, позики зміцнення селянського господарства — все це стає за об'єкт живого обговорення і критики з церковної катедри. Попи критикують радянську школу, агітують серед населення за потребу запровадити виклад «Закону Божого». Громадсько-політична робота духовництва часто набуває характер одвертої контр-революційної пропаганди... Автокефалісти роблять спробу хазяйнувати й налагоджувати громадську діяльність. На Київщині, наприклад, збираються гроші серед робітників заводів на користь церкви. Попи збирають гроші на безпритульних, викликають на диспути кволі осередки безвірників» («Самонавчання» додаток до «Народнього Учителя», ч. 10, 1928 р.).

Як виразно протистоїть активність, свіжість і енергія, яка відчувається серед «релігійників» — оспалості і занепаду, що існують в комуністичних колах! Як рел'єфно відчувається, що дух живий вже покинув ті кола, які об'єднуються біля совітської влади, що його треба шукати цілком десь інде! Совітській владі дійсно тільки й лишається, що переводити воєнізацію тих, що коло неї об'єднуються, маючи на увазі не так зовнішнього ворога, як внутрішнього. Але треба їй проте пам'ятати, що кожна палиця має два кінці і що кожна рушниця може бути використана не тільки тими, що її мають в дану хвилину, але й тими, проти кого вона приготувана.

В. С.

З міжнародного життя.

Американські президентські вибори. — Смерть Джоліті.

Властиві вибори президента Сполучених Штатів Північної Америки будуть лише в осені, а саме 6 листопаду, але їх підготовку стадію, бурхливу і кипучу, яка майже завжди точно означає наслідки справжніх виборів, уже переведено на протязі останнього місяця.

Як відомо, Сполучені Штати дістали в спадщину од своєї старої бать-

ківщини Англії систему двох великих політичних партій. В Америці ці партії — республіканська та демократична. Єсть, правда, там і де-які інші партії, як прогресивна, соціалістична, фермерська то-що, але всі вони нечисленні, не впливові і не грають якої-будь ролі при розрахунках на президентських виборах. Єдина з них — фермерська — ще де-чого варта, але й вона самостійно виступати не може, а свої голоси оддає кандидатові одної з великих партій, в залежності од його поглядів на справу фермерського хліборобства. Тому головний центр ваги президентських виборів припадає на конвенти, інакше — конгреси, республіканської та демократичної партій, на яких ці партії означають кожна своїх кандидатів. Один із них і стає президентом Сполучених Штатів в день справжніх виборів.

Не місце тут вдаватися в історію походження двох великих американських партій та переглядати їх еволюцію в часі. Досить вказати на той факт, що на європейське око поміж ними не можна знайти якихось принципівих одмін. Сполучені Штати Північної Америки — держава, збудована на міцних підвалинах республіканізму та демократизму, і там просто немає потреби для партій одзначати в своїх програмах чи платформах названі принципи. Крім не впливових соціалістів, що мають свої погляди на державну структуру, одмінні од інших, ніхто з цими принципами не сперечається, ніхто за них, так би мовити, не піклується, бо вони й без того забезпечені законом і практикою політичного життя. Тому дві великі американські партії — не праві й не ліві; вони одзначаються м'ж собою лише тими практичними підходами до тих чи інших реальних справ державного життя, що стоять на денному порядку чи то Америки північної чи цілого американського континенту, чи то нарешті цілого світу. Сукупність цих підходів, методів, практичних директив стає партійною платформою, яка змінюється та поновлюється в міру того, як справи денного порядку вичерпуються та вирішуються в той чи інший спосіб, чи просто перестають бути актуальними.

Звичайно, ревізія партійної платформи переходить перед президентськими виборами. Тому єсть дві причини. По-перше, цього вимагає логіка річей. Спочатку треба встановити комплекс реальних справ та методів їх вирішення, а вже потім призначати людину, що може все те перевести до життя. По-друге, тому сприяють особливості американської конституції. Президент Сполучених Штатів не подібний що-до своїх прав до президентів в європейських республіках. Він сильніший за них, сильніший навіть і за тих монархів, що зараз існують по де-яких європейських державах. Американський президент не репрезентує держави, а урядує нею. На ті чотири роки, що його обрано, він — справедливий голова держави, в його руках сконцентровано не тільки верховну владу, але й цілу силу влади виконавчої; в значній мірі він незалежний і од парламенту, бо вибирає його цілий народ, а призначені ним міністри одповідають лише перед ним. Йому належать одночасно і права голови ради міністрів і права, так мовити, конституційного монарха — на чотири роки. В його особі представлена ціла американська демократія та ціла сила її суверенних прав, яку вона доручає йому на певний час майже без обмежень. Європейським президентом може бути кожна пристойна людина певного віку з певним політичним стажем і тут сильні індивідуально люде неохоче ставлять свою кандидатуру на цю посаду, — хіба що для ефектного на зовні закінчення своєї кар'єри. Американський президент перш за все яскрава індивідуальність, чинна й активна людина. Обрання тої чи іншої людини європейським президентом не вказує на якийсь зворот державної політики. В Америці — навпаки: поява тої чи іншої особи у Білому Домі президента точно говорить про певний напрям американської політики, як внутрішньої так і зовнішньої. Тому то в європейських державах зміна президента переходить майже непомітно, як необхідна формальність. В Америці — вибори кожного нового президента — колосальні ваги дер-

жвавий акт, що притягає до себе увагу не тільки громадян Сполучених Штатів, але й глибокий інтерес світової політичної opinіi.

Партійні конвенти вже відбулися і кандидати призначені. Республіканським кандидатом проголошений міністр торгу Герберт Гувер, демократичним — губернатор Н'ю-Йорка Альфред Сміт. Обидва вони належать до самих видатних людей у Сполучених Штатах, обом по 54 роки, обидва походять з найбідніших верств населення, малими сиротами стали на дорогу самостійного життя і нужденної праці і власними силами досягли найвищих громадських точок американського життя. З цього боку вони рівнозначні, типові американці, що так високо цінуються в Сполучених Штатах. Але єсть поміж ними й великі одміни. Сміт, відповідно рано розпочавши свою політичну кар'єру, зостався їй вірний, і його діяльність завжди була сконцентрована в цій площині, і то в межах виключно американських. Європи він не знає, а Європа не знає його. Інакше стоїть справа з Гувером. Він довго взагалі цурався політичної діяльності. Працюючи для хліба, як прачка, гін дістав свій диплом гірничого інженера і вставився в цій професії. Як фаховець, з'їздив цілий світ, працюючи в Америці, Австралії, Англії, в Китаю, на Малайських островах, в Африці; перебував навіть у Сибіру та на Кавказі. Велика війна застала його в Лондоні. Як відомо, це було літом, в цілій Європі припинили розмін чеків, з якими американці їздять по світу і десятки тисяч американців застрягли в Європі, не маючи ні грошей, ні можливости виїхати на батьківщину. Гувер взяв на себе організацію їх повороту, блискуче з цим справився, і це дало йому в Америці ім'я. Після того Гувер визначився, як організатор постачання до окупованих німцями Бельгії та північних департаментів Франції, а далі президент Вільсон призначив його «диктатором постачання» в Америці. Потім як війну було закінчено, Гуверу припав провід над американськими організаціями, що годували дітей в цілій виснаженій Європі, в тому числі й у Німеччині. Останньою його поза-американською справою була організація відомого «АРА», що годувало голодне селянство на сході Європи, в тім і селянство України. З нечуваною відданістю й енергією проводив цю справу Гувер аж до того часу, коли большевики не почали красти американський хліб та продавати його за кордоном. Останні часи Гувер був міністром торгівлі. Цей другорядний в Америці пост не завадив йому виявити блискучий талант організатора й виконавця. Впливи Гувера йшли далеко по за межі його ресорту, і в американських політичних колах говорили про нього, що він — міністр торгу, а одночасно — товариш усіх міністрів. Так важили товариші Гувера його думку та його поради. Хто з них двоох: Гувер чи Сміт стане президентом 6 листопаду? Годі про це говорити з абсолютною певністю, бо ж вибори — завжди вибори, і несподіванки на них можливі. Але opinія Америки й цілого світу уже зараз вказує на Гувера, як на переможця. Порівнюючи з Смітом, він справді має наче б то переважні шанси. По-перше, республіканська партія була здавна, є і зараз сильнішою за демократичну. На протязі останніх 60-ти літ демократи могли тільки двічі досягти на виборах успіху. Демократами із президентів за цей час були лише Клівленд та Вільсон, але до обрання цих, хоч і дуже видатних людей, спричинився був той факт, що республіканці не могли зговоритися на одному кандидатові. Зараз в шерегах республіканської партії розколин немає, а до того Гувер має багато персональних прихильників і серед демократів. Крім того, шанси його противника Сміта зменшуються ще тим, що він належить до католицької церкви. Конституція не забороняє президенту бути католиком, але занадто вже сильні в Америці традиційні пуритансько-протестантські впливи, щоб це не пошкодило Сміту на виборах. До того він ще дуже лихий католик, і багато католиків, навіть демократів, ухиляється од того, щоб голосувати за нього. Ще єсть один мінус за Смітом. За молодих літ на початках кар'єри своєї був він членом відомої політичної, головним чином ірландської, організації Тамані-Голь, всемогутньої в Н'ю-Йорку і не дуже то чистої по методах своїх. Сам Сміт — людина бездоганної чистоти, із Тамані-Голь вийшов давно, але цього

факта йому не забувають. Підрядні американські політики можуть мати в минулому все, що хочеш, але президента Сполучених Штатів не сміє торкнутися яке-будь, хоч і безґрунтовне, запідозріння. Такими були до сьогоднішнього дня всі президенти великої республіки Північної Америки.

Таким чином все начеб то говорить за те, що американським президентом обрано буде Гувера. Європейська політична опінія надає цьому великої ваги. По своєму багатві, по значному населенню, по активній продукції свого населення Сполучені Штати займають у світі виняткове місце. Їх фінансова й політична могутність виявляється на кожному кроці і на кожному факті в світових міжнародніх відносинах. Без Сполучених Штатів, без їх активної співучасти неможливе відтворення Європи, неможливе й стале замирення. Герберт Гувер начеб то нарочито створений, аби дати американській політиці активну чинність у напрямі названих завдань. Тому те в Європі так вітають можливість його обрання президентом Сполучених Штатів.

Що мають думати з цього приводу українці? Годі тут говорити з якою-будь певністю. Герберт Гувер, як здається, ні разу і ні з якого приводу не висловив своєї думки на українську справу. А в тім мабуть і українцям варто тішитися його великими шансами. По-перше, все те, що добре для Європи, масово бравши, добре і для нас. А по-друге, незадовго до республіканського конвенту, з'явилися з Америки звістки, що американська політична опінія на шляху до того, щоб змінити свою стару офіційну концепцію що-до єдиної й неділимої Росії. Стара американська гадка, що з колишньої Росії можуть витворитися Сполучені Штати Сходу Європи, після досвіду останніх літ, збанкрутувала в очах американських політиків, і вони начеб то готові активно допомагати розподілу большевицького колоса на глиняних ногах на природні незалежні держави; в першу чергу відповленню незалежної України. Вістки ці йшли в супроводі геєсних натяків що-до такої зміни спричинився «мовчазний», як його звуть, Герберт Гувер. Чи так воно, чи інакше, виявить вже недалеке майбутнє.

* * *

Упокоївся Джолітті, один з найбільших політичних діячів Італії за останніх п'ятьдесят літ. Народився він в 1841 році, і ціле півстоліття, майже без перерви, приймав видатну участь в політичному життю Італії, як талановитий парламентарій. Історична доля примістила Джолітті в добу між Кавуром та Мусоліні. Кавур встановив остаточно італійську державу, забезпечив її зовні і з середини; наступником його залишався працювати над державним розвитком у певних, вже встановлених рямях. Такими внутрішніми рямями були: парламентаризм у межах конституційної монархії. І Джолітті, що став по-перше міністром у 1889 році, був потім не один раз на чолі влади, виявив блискучий талант парламентарія і політичного вождя. Не стоячи на чолі якоїсь нової політичної чи соціальної концепції, він умів організувати політичне життя країни, прямувати його на певні завдання, і впливи його в Італії були такі великі, що довший час він був фактичним диктатором королівства Італії. Початок великої війни означив собою спад впливів Джолітті. Він стояв проти того, щоб Італія вступила до війни, і це сталося проти його волі. Після війни він знову став на чолі італійської влади. У країні почалися розрухи большевицького характеру; робітники приступили до т. зв. «безпосереднього чину» й захопили до своїх рук фабрики й заводи. Надкласовий ліберал Джолітті вважав, що влада не повинна вмішуватися до класової боротьби і що невдалий соціалістичний експеримент мусить потягти за собою оздоровлення робітничої психології та ухилення мас од максималістичних ідей. Це ухилення справді сталося, але воно пішло дорогою фашизму. На сцені з'явився Мусоліні, і Джолітті уступив перед ним з дороги. Цікаво, що коли його якось після фашистського перевороту запитали: що буде далі? — він одповів: — Двадцять літ у влади буде Мусоліні, а потім знову повернеться Джолітті. — Сам Джолітті вже не повернеться до влади, але в його словах єсть елементи пророцтва. Не дурно

й Мусоліні на запитання: що буде після нього? — одповів одним словом: — Демократія. Останнім політичним виступом Джолітті була наведена в «Тризубі» гаряча промова в парламенті, де він протестував проти парламентської реформи, переведеної Мусоліні. Промова була лебединою піснею одного з останніх представників того великого лібералізму, що означив собою політичний розквіт Європи в другій половині ХІХ століття.

Observer.

М. Загірня †.

(некролог).

Прийшла до нас звістка про смерть дружини Б. Грінченка, відомої в літературі під псевдонімом М. Загірня з численних популярних творів і перекладів. Марія Грінченкова (з дому Гладигіна) уродилась у 1863 р. на Харківщині. Як сільська вчителька познайомилась вона з Б. Грінченком теж учителем і з цього часу стала його невідступним другом і співробітником.

Ціла низка популярних книжочок вийшла зпід її пера ще в 80-тих роках, у добі великих утисків для українського слова. Переклала вона кілька пес Ібсена, «Казки» Андерсена, повісти Твена. Найбільша її заслуга праця над словником у допомозі Грінченкові. Аж до смерти вона продовжувала цю працю, коли Академія Наук почала підготовляти новий великий «Словник української мови», з якого де які частини вже появились. М. Грінченкова була співробітником при Академії Наук і її вважали небуденним знавцем нашої народньої мови. Як людина вона визначувалась рідкими прикметами чесности, самопосвяти-скромности та працьовитости. («Діло», ч. 162 з 24. VII с. р.)

Подаючи цю звістку, редакція «Тризуба» з сего боку вигловлює глибокий жаль сприводу смерті М. Загірньої, відомої письменниці, громадянки й патріотки.

Хроніка.

З Великої України.

— В Українській Академії Наук. — Колегія Нар. Ком. Освіти затвердила пропозицію УАН про запрошення до виборів на посаду неодмінного секретаря УАН академіка Корчак-Чепурківського («Пр. Пр.», ч. 161 з 13. VII).

— Кандидати від сов. України до Всесоюзної Академії Наук. — Від Харківського Інституту Народної Освіти (Університет) виставлено кандидатами: акад. М. Грушевського, акад. Д. Багалія, акад. Д. Заболотного, акад. С. Бернштейна, акад. Л. Писаржевського. Від Харківського Наукового т-ва, крім уже названих осіб, виставлено ще кандидатури: академиків Граве й Крилова, акад. Плотнікова, проф. Орлова, акад. Тутківського, проф. Лебедева, акад. Сімінського, проф. Окопова, проф. Патона, акад. Данілевського, профес. Білоусова, акад. Фоміна, акад. Левитського, проф. Висоцького, проф. Фоміна, проф. Палієнка, проф. Томсона («Комуніст», ч. 160 з 12. VII).

— Під головуванням заступника комісара нар. освіти відбулися в Харкові збори представників наукових установ УССР з метою виборів до комісії, що утворюється в Москві і яка розглядатиме кандидатів на дійсних членів Академії Наук СССР. До комісії обрано Ю. Озерського та Паладіна («Комуніст», ч. 158 з 10. VII).

— На всесвітній математичний конгрес, що має відбутися в Бо-

лон'ї (Італія) у вересні м. с. р. УАН відряджає академиків — М. Крилова і Г. Пфейфера («Пр. Пр.», ч. 159 з 11. VII).

— Український театр у Москві. — В минулому сезоні активну діяльність у Москві виявив український театр під орудою режисера Олексійєнка. В слідуючому сезоні театр обслуговуватиме не тільки Москву, а й українську людину Кубанщини та Сибіру («Пр. Пр.», ч. 159 з 11. VII)

— Горький у Харкові серед українських письменників. — 10 липня в клубі ім. Блакитного у Харкові Горький відбув розмову з українськими письменниками. Горького запитали про відомий його лист в справі української культури. У цьому листі Горький колись писав, що ніби то українська мова є «нареччє» російської мови. На поставлене запитання Горький відповів, що він того листа написав «у запалі полеміки з письменником Слісаренком і що він зовсім не хотів образити українську мову й українську культуру». Далі Горький закликав українських письменників до співучасті в роботі з усіма народами СССР («Пр. Пр.», ч. 159 з 11. VII).

— Змічка українського пролетаріату з російським. — Для зміцнення єдності «українського робітництва» з московським була відправлена з Харкова до Москви з приводу 5-тиріччя конституції СССР робітнича делегація з 600 чоловіка. Ця делегація тепер повернулася до Харкова з червоним прапором від московських професіональних

спілок. При поверті делегації до Харькова, в одній з промов, виголошених при її зустрічі, було сказано «про ставеву єдність трудящих всіх республік нашого Радянського Союзу» й «про змичку російського пролетаріату з українським».

Але коли довідуємося, що представниками делегації в Москві були «товариші Сініцини і Соловйов», які «дякували московським робітникам за братерський прийом», то цей «братерський прийом» не стає чимсь особливим, бо Сініцини і Соловйови в Москві—у себе вдома й не відомо при чому тут українське робітництво й «змичка російського пролетаріату з українським»? («Комуніст», ч. 160 з 12. VII).

— Нові «колгоспи» на Україні. — За планом наміченим «Укрколгоспом» в цьому році передбачається зорганізувати коло 3.000 нових колективних господарств. Їх загальна площа буде значно перевищувати площу уже існуючих на Україні колек. господарств. Кредитів на це буде відкрито 32.000.000 карб., замість 18.000.000 карб. у минулому році («Известия», ч. 159 з 11. VII).

— Тверді ціни на хліб. За постановою Окружного виконавчого комітету Харьківщини повинно надалі випікати пшеничний хліб з 80% борошна, а житній з 95% борошна. Ціна на хліб устанавлюється — 15 коп. за кіло пшеничного й 10 коп. за кіло житнього («Комуніст», ч. 160 з 12. VII).

— Расові коні й рогата худоба з Німеччини й Франції. — Комісія Нар. Ком. Хліборобства УССР закупила в Альпійській Баварії, де скотарство особливо добре поставлено, групу корів та бугаїв сементальської породи. Їх уже передали Терезинській скотарсько-дослідній станції на Білоцерківщині для поширення цієї породи. Там же куплено групу расових кобил-маток породи «Бровазон»

(бельгійських). Цю породу робочих коней з огляду на їх виносливість, силу то-що, широко вживають у сільському господарстві Німеччини, Франції й Бельгії.

У Франції куплено кількадесят верхових жеребців чистокровної англійської та англо-норманської породи. Більшу частину коней уже привезли й розподілили по пунктах. Загалом куплено більше 100 голів худоби й коней («Пр. Пр.», ч. 161 з 13. VII).

— Спиха тили ся. — Рада Нар. Комісарів ухвалила перевести по всіх округах обслідування того, в якій мірі і як використано кошти, зібрані «самооподаткуванням». Тих, що неправильно витратили ці кошти, загрожують віддати під суд. («Пр. Пр.», ч. 161 з 13. VII).

— Українізація професійних шкіл. — З початком нового навчального року вирішено українізувати перші курси всіх професійних шкіл. Заходжуються також коло організації спеціальних курсів української мови для педагогічного персоналу профес. шкіл («Комуніст», ч. 159 з 11. VII).

— Жидівська колонізація. — Нині в УССР нараховується 162 нових жидівських селища, збудованих за останні три роки. Обслідування ніби виявило, що дев'ять десятих жидівських колоністів дали раду з землею. Очевидно ота решта уявляє з себе «красних кулаков», бо делікатно в «Прол. Пр.» пишеться, що «уживання найманої праці по господарствах колоністів доведено до мінімуму» й «як правило, єврейські переселці не здають землі в оренду». Ясно з того, що жиди часто не працюють самі, а уживають найманої праці, або віддають землю в оренду, отже ці поселенці з помочи сов. влади роблять з землею також і «гешефти».

Не дивно, що, як повідомляє «Пр. Пр.», «иноді під впливом куркульської агітації, трапляються ще поодинокі випадки антисемітизму». Жидівська колоніза-

дія на Україні очевидно має розвиватися далі, бо ВУЦВК виділив спеціальну комісію, що має опрацювати проєкт заходів до дальшого розвитку жидівських селищ на Україні («Пр. Пр.», ч. 161 з 13. VII).

— На Дніпрелестані ошасливили робітників збудованим «фабрики-кухні». Поставлено будинок, привезено самі модерні різні кухонні машини, лікар що-денно слідкує за стравою і за тим, щоб усі обслуговуючі брали душі. На самому видному місці повісили великий плакат, розуміється на «всесоюзній» мові: «Общественное питание путь к новому быту» — і совітьська фабрика-кухня відкрита. Але... робітники так надалі і залишили при своїх артілях своїх артільних куховарок й не хотять йти «к новому быту» через совітьське «общественное питание».

«Стій в черзі за обідом, вечерєю і сніданком. Це 3 години в день пропашого часу. Дай 40 коп. й з'їси супу, яким у нас на селі й свиней не годують (от так фабрика-кухня!). Наша Палажка хоч і витирає ложку подолом, так за те у нас в борщі сала на пальці, а каша від сала тріскається», — говорять робітники. До того ще персонал в столовці так неввічливий, різкий і недисциплінований, що навіть і робітникам ці «совпорядки» здаються за невиносими!».

З жалем «Известия» констатують: «как можно опорочить хорошую идею» («Изв.», ч. 159 з 11. VII).

— **Переименования районов в т а с і л.** — Президія ВУЦВК ухвалила назвати Захарівський район на Одещині — районом ім. Фрунзе, Петрівський район на Одещині — Жовтневим. Село Григоріївку назвали — Котівське, село Новий Поселок (усе на Одещині) — Шевченково, а Грослібентальський німецький район назвали — Спартаківським («Пр. Пр.», ч. 160 з 12. VII).

— **Проблема долішнього Дніпра.** — З Нар. Комі-

саріяті Хліборобства у Харькові відкрилася спеціальна нарада для обговорення проблеми долішнього Дніпра, в якій беруть участь наукові сили. Проф. Олександрів в своїй доповіді зазначив, що проблема долішнього Дніпра набирає великої ваги в сільському господарстві України. Попередніми дослідженнями виявлено, що в степовій смузі можна було б штучно зросити велику площу, яка дуже добре надавалася б для сільського господарства. Зросити можна було б до 900.000 гектарів, з яких 600.000 гект. було б цілком придатних до сільського господарства. зрошення кожного гектара коштувало б до 400 карб., а вся праця вимагала б величезної суми, коло 400.000.000 карб. Грошей таких большевики звичайно не мають і мати не можуть й цей проєкт поки що не приведе за собою жадних практичних наслідків і належить до розряду тих засобів самореклами, якої большевики так багато уживають для «окопачиванія» простого народу («Пр. Пр.», ч. 161 з 13. VII).

— А що це так, найліпше можна бачити на прикладі Київського вокзалу, який має за кошторисом коштувати тільки 13.000.000 карб. а не може бути поставлений. За твердженням поки що до будування тільки середню частину будинку без крил, не будуть перекривати колій і т. и., щоб в такий спосіб знизити поки що вартість усієї будови до половини згаданої суми тоб-то до 6½ міль. карб.

Проєкт вокзалу прийнято той, що зробив інж. Вербицький — в українському стилі з поправками, які зробив науково-технічний комітет Нар. Коміс. Шляхів СССР («Пр. Пр.», ч. 161 з 13. VII).

— Ленінградський комсомол є шефом комсомольської організації Фергану (Узбекська ССР) й жидівських комун на Україні («Изв.» ч. 159 з 11. VII).

— На Україні бракує насіння до осінньої сівби. — В Миколаївській та Одеській округах бракує насіння до

осінньої сівби. «З центра» пообіцяли на Одещину привезти насіння 1.025.000 пудів. Невідомо, чи обіцянка ця буде виконана, а тимчасом Одещина потребує 1.400.000 пудів насіння («Комуніст», ч. 159 з 11. VII).

— Ветеринарна справа в У С С Р. — Для боротьби з слинвкою (ящуром), пошестями на свинях та птахах Нар. Коміс, Хліборобства дав наряд Київському Ветеринарному Зоотехнічному Інституту відрядити 60 молодих ветерин. лікарів й 66 студентів-практикантів до різних місцевостей України. Послано одначе було тільки 13 молодих лікарів-ветеринарів і 56 студентів, бо більше взагалі не знайшлося («Пр.», ч. 159 з 11. VII).

— Шляхи на Україні. — За даними управи місцевого транспорту, стає гужових шляхів на Україні дуже не задовільний. На 1000 мешканців на Україні припадає 0,15 кілом. упорядкованих шляхів. Із загальної довжини гужових шляхів на Україні — 200.000 кілом. є лише 4.467 кілом. шосе себ-то трохи більше 2%. Підчас весняного та осіннього бездоріжжя, коли рух припиняється місяцями на два-три місяці протягом року, Україна терпить значні матеріальні збитки від перебою в транспорті, які досягають до 50.000.000 карб. річно («Комуніст», ч. 160 з 12. VII).

— Трамваї і автобуси в Харкові. — Вагонів ходить так мало, що пасажери беруть місця собі «з бою», а іноді зривають з вагонів навіть двері, коли їх кондуктор зачинає у разі переповнення. Протестуючих кондукторів часто б'ють («Комуніст», ч. 158 з 10. VII).

— Шахрайства в «Держстраху». — На Маріупольщині відкрито злочини з боку сільських агентів державного страхування. Разом з головою сільської ради де-які агенти склали фальшиві акти про упадок худоби і ці акти надсилали до окружної страх. контори, яка переказувала аген-

там гроші для виплати потерпілим. Одержані суми учасники шахрайства ділили між собою. Виявлено, що такі злочини набрали в окрузі масового характеру («Пр.», ч. 160 з 12. VII).

— Новий вид страховки на Україні вводиться держ. страхуванням, а саме — страхування на випадок смерті від заразливої хвороби («Изв.», ч. 160 з 12. VII).

На українських землях

На Волині, Холмщині,
Поліссі і Підляшші.

— Українська гімназія в Крем'янці. — В цьому році має сповнитися 10 літ від часу заснування української приватної з правами гімназії в м. Крем'янці на Волині. Тяжке було її життя. Багато сил приклали учителі, що нерідко перебували у злиднях, але невтомна праця та енергія перемагала, і гімназія існувала. За десять років існування гімназія випустила 89 чоловік, з яких 23 особи вже на високих школах. «Українська Громада» ч. 28, одмічаючи цей ювілей, закликає українське громадянство до більшої жертвенности на користь рідної школи.

— Новий кооператив. — 8 червня в с. Гірка Полонка відкрито споживчий кооператив «Український Господар». Першого ж дня записалося 21 членів. Обране правління розпочало працю («Укр. Громада», ч. 28 з 22 липня с. р.).

— Українське Т-во опіки над емігрантами в Львові має намір відчинити свої відділи на Волині, а саме в Дубні, Крем'янці, й Володимирі, а можливо ще й в Ковлі, Холмі та Бересті («Укр. Громада», ч. 28 з 22 липня с. р.).

— Аматорський гурток с. Зубовичі, не дивлючися на

перешкоди, що йому творять місцеві польські влади, продовжує розвивати свою діяльність. Протягом цього року гурток дав 14 вистав, які пройшли із успіхом. Зараз гурток готує «Хмару», цілий дохід з якої призначає на будову дому «Рідної Хати» в Холмі.

— Народа представників повітових «Просвіт» на Волині відбулася 9 липня с. р. Причиною такої наради було те, що польська влада розв'язала повітові «Просвіти» в кількох місцевостях на Волині, а Волинське воєводство випрацювало спеціальний статут для повітових просвіт який хотіло ввести у життя. Але нарада, обговоривши питання біжучої просвітнянської політики на Волині, визвала, що вироблений і запропонований воєвством статут для повітових «Просвіт», не придатний до життя і що він є актом втручання у внутрішнє життя «Просвіт» і бажанням підпорядкувати просвітнянські організації на Волині адміністраційним чинникам, що є запереченням ідеї культурно-освітньої праці; нарада ухвалила домогатися зняття завішення чинности «Просвіт» в Дубні, Ковлі та Рівному та припинення репресій проти просвітнянського руху на Волині, та в своїй резолюції закликає людиність до більшої організації та розвитку просвітнянського руху; нарада виділила з себе комісію по складенню статуту для всіх «Просвіт» на Волині («Новий Час», ч. 88 з 23 липня с. р.).

— Кости мамута на Волині знайшли підчас прокладки шосеміж Луцьком та Ковлем. Скелет добре зхоронився і майже повний. Ця знахідка з наукового боку є дуже цінною і рідкою («Сегодня», ч. 189 з 16. VII).

В Галичині.

— Смертний вирок наглого суду у Львові над справцями нападу на пошту був виголошений 25 липня с. р. Доразовий суд обв.

Володимира Ордниця та Івана Плахтина засудив на смерть через підвищення. Обв. Володимир Мирош дістав 7 літ ув'язнення, а Євген Качмарський 5 літ. Обв. Євген Скіцький та Іван Штокало передані звичайному суду. Всі засуджені були членами Української Військової Організації. Але в той самий час надійшло повідомлення з Варшави, що президент Річи Посполитої скористав з права ласки і помилував обох засуджених на смерть. Ще невідомо скількома роками їм буде замінена кара смерті (процедура передбачає 5-10 літ). («Діло», ч. 165 з 27 липня с. р.).

— Посвячення закладного каменю під будову Народного Дому у Збаржі відбулося 12 липня с. р. і пройшло при участі до 15.000 народу дуже величаво та гарно. Розпочалося свято службою Божою, далі відбулося саме посвячення місяця, а потім виконано було відповідно вироблений програм свята. («Діло», ч. 165 з 27 липня с. р.).

— Хор Дмитра Котка закінчив вже своє турне по Волині та переїхав до Галичини, прямуючи до карпатських курортів. Однак спіткала його неприємність, бо речінець концесії, що він мав, закінчився, а нової ще не видано. Отже хор виступає лише там, де йому дають дозвіл місцеві влади («Українська Громада», ч. 27 з 15 липня с. р.).

— Франківське свято в Городенці, влаштоване музично-драматичним товариством «Боян» та всіма повітовими укр. установами в Городенці, пройшло надзвичайно добре. Було дуже багато людей з околичних сел. Виконавці концерту зустріли теплий прийом і бездоганно провели свої номери. Вражіння у публіки лишилося величаве й приємне («Діло», ч. 153 з 12. VII).

— Закладини «Народного Дому» в Жовкві відбулися 24 червня с. р. Посвячення угольного каменя пройшло дуже врочисто. Було багато народу, бо нацей час

припало храмове свято Христового Серця. На святі були присутні голова УНДО д-р Д. Левицький, сен. Галушинський та багато представників від різних українських інституцій («Діло», ч. 153 з 12. VII).

Газетні звістки.

— Характерний обмін ЦК ВКП постановив звільнити Кагановича з поста секретаря комуністичної партії України та призначити його секретарем ЦК ВКП. На місце Кагановича призначено Косіора, що був секретарем ЦК ВКП («Укр. Нива», ч. 65 з 20 липня с. р.).

— З совітської хроніки. «Сегодня» ч. 187 з 14. VII подає, що в Києві зараз розбирається справа одного досить видатного комуніста (на жаль, газета не подає прізвища) — директора одного з заводів. Його обвинувачено в тому, що разом із секретарем комуністичної ячейки пророблював всякі протизаконні речі.

У Дніпропетровську віддано під суд бувшого начальника міліції. Його обвинувачено в убивстві одного із ув'язнених. Віддано також під суд цілий шерег народніх суддів та судових урядовців, які вели розгульне життя, влаштовували оргії, робили різного роду злочини, брали хабарі та виносили підчас виконання своїх обов'язків незаконні вирoki.

— Зміна уряду сов. Грузії. — «Сегодня» ч. 188 з 15. VII повідомляє, що в складі уряду сов. Грузії сталися великі зміни. По розпорядженню ЦИК'а СССР звільнені з постів комісари хліборобства, торгівлі, юстиції, соціального забезпечення та фінансів. Перший раз за все існування сов. Грузії на пост голови совнаркома Грузії призначено росіянина — тов. Кавказького (очвидно довго шукали відповідне прізвище. *Ред.*). В Москві очікують від нового уряду більш енергійної боротьби із сепаратистичним національним рухом, що увесь час зростає в Грузії.

— Ліквідація приватної торгівлі на Україні. — «Сегодня», ч. 191 з 18. VII наводить звістки з «Робочої Москви», такого характеру: «НК РКІ зробив обслі-

дування податкового обложення приватного капіталу на Україні. До початку цього 1927-28 року на Україні нараховувалося 65.000 приватних торгових і промислових одиниць себ-то 15% менше, ніж на початку 1926-27 року. Обороти приватного капіталу в порівнянні з попереднім роком зменшилися на 11% і склали 1.037 мільйонів карб. На протязі першого півріччя 1927-28 року приватний капітал на Україні дуже швидко і без перерви зникав. На 1 квітня закрито було 22,5 тисяч приватних підприємств з оборотом більш, як 260 мільйонів карб., що дає 26% всього оборота приватного капіталу. Найбільше скорочення і зменшення роботи приватників спостерігається на макуфактурнім, хлібофуражнім та металевім ринках. Приватний капітал дрібнішає і переходить на інші ринки, а головне на продуктовий, готового одягу, галантереї, білизни то-що».

— Із сучасних умов на селі. — «Економ. Жизнь» подає, що на лівому березі відчувається гострий брак будівельного лісу. Селянська хага тепер коштує біля 500 карб., в той час, як раніше вона коштувала 80-100 карб. Тому зараз будують не тільки хліви, стодоли то-що, але і хати із звичайної глини, землі й соломи, т. зв. «топчанки». Якість матеріялів, що присилаються через кооперацію, дуже низька. Але ціна на них вища од довоєнної в 4 рази. Дахове залізо, що виробляється совітською промисловістю, дуже лихе, скоро ржавіє і ніяка фарба (якість якої, до речі, також не дуже добра) не може схоронити залізо від ржавіння. А большевики радять «установити єдиний тип будівлі і в селах будувати «показательнія постройкі»... із глини та соломи». («За Свободу», ч. 163 з 19 липня с. р.).

— Не вдача із поселенням жидів у Бірбіджані. — «Сегодня», ч. 199 з 26 липня с. р. подає, що Бірбіджанський район зробив таке тяжке вражіння на перші партії жидів-поселенців, що значна частина їх зараз же поїхала назад. Москва одначе не хоче одмовитися від свого плану і хоче поробити відповідні кроки для того, щоб поселення провадилося.

3 життя

укр. еміграції

У Франції.

— Квіти на могилу С. Петлюри. — 29 липня на могилу Головного Отамана С. Петлюри, були покладені квіти від групи членів Тов-ства б. вояків армії УНР, що перебувають на праці в районі м. Віллерю та Оден-ле-Тіш. Квіти були покладені членом Тов-ства п. Мілоцьким, в присутності ген.-хор. О. Удовиченка та ген. Капустянсько-го.

— Шалет. — 30 червня в театрі «Hutchinson» Мистецьким Т-вом Громади під керуванням нового режисера п. Фурсенка було виставлено «Жидівку Вихрестку», драму на 5 дій Тогобочного.

Успіх вистави з боку матеріального, а художнього особливо, перевищив всякі сподіванки. Гра всіх артистів була бездоганною. Перед глядачами проходила картина немов би справжньої драми вихрестки.

П. Фурсенко в ролі Лейби показав себе справжнім артистом, вражіння у всіх найкраще. Не менше виявив себе і як режисер — досвідчений знавець своєї справи. Добре провела роль Сарн — пані Омельченкова. Вже не перший раз бачимо її на відповідальних ролях, і тепер, як завжди залишила добре вражіння. Бездоганно виконала роль Приськи — пані Карнаухова. Маємо приємність бачити її на нашій сцені це в другий раз і вже можемо зробити висновок, що з неї виробиться не аби яка артистка, як що захоче працювати над собою. Прекрасно виконав роль Степана — п. Маслюк. Пагове Столяревський та Ішук в ролях Мусія і Тараса дали справжніх типів сільських п'яниць, хоч правда п. Столяревський місцями жартував. Ролі матері — пані Горяча, Оришки — пані Брильця та Панаса п. О. Світличний виконані були дуже добре.

Побажаємо ж новому режисерові та артистам дальшого успіху.

— Загальні Збори Громади в Шалеті відбулися 22 липня с. р. На цих зборах було перевибрано Управу Громади. В новий склад Управи обрані: п. п. Ю. Бацуца — голова, А. Чистосердів — заступник голови, Щербина — скарбник і М. Левницький та Пашін — членами Управи.

— Пожертви на фонд інвалідів. — Список осіб, що внесли пожертви на фонд інвалідів в Омекурі: п. п. Гришін — 10 фр., Підгородецький — 6 фр., Охмак, Свица, Шкляренко, Друцький, Заворіцький, Черкаський, Росінський, Ляшко, Ілляшенко, Цись, Коряк, Вереха, Балановський, Іваніщенко, Дебелий, Жуков, Ковальчук, Голубенко, Ужаков, Собакар, Набока, Бакун, Індач, Григоренко, Прилуцький, Дорожінський, Уданович, Лазаркевич, Козачук, Денесюк, Міщенко, всі по 5 фр. Салій — 4 фр., Приймак, Тарнавський, Прошега, Дмитрук, Павлик, Цюра, І. Вовчук, Цалик, Боріченко, Талабан, Моїсєвко, Тритяк, Крицький, Кривенко — всі по 3 фр.; Кошло — 2 фр. 50 с.; Рутковський, Левенець, Горбачук, Косарук, Калабура, Рақ, Бахтін, Лавришин, Прозорів, Гундер — всі по 2 фр. Разом — 239 фр. 75 сан. (з них 3 фр. вираховано на пересилку).

— Розшукують. — Хто знає, де знаходиться козак 6-ої Стрілецької дивізії п. Павло ТРУБА, що прибув до Франції у 1924 році на сільсько-господарчі роботи, прешу ласкаво повідомити по адресі: Mr Ivo Charoval chez Mr Leroy. Folie Corquilleroy (Loiret).

У Німеччині.

— Могила Вітовського в Берліні. — З ініціативи Гол. Ради Т-ва Охорони Вояків Могил у Львові з'організувався в Берліні комітет опіки над могилами полк. Вітовського і Левен. Чучмая. Цей комітет сдержав від Головного Т-ва 150 ам. дслярів та приступив вже до упорядкування згаданих могил («Діло», ч. 154 з 14. VII).

— В Українському Науковім Інституті в Берліні. —

13 липня с. р. в помешканні Українського Наукового Інституту відбувся доклад проф. Д. Чижевського по українськи на тему: «Криза в

сучасній етиці». А 20 липня — мав виклад проф. д-р І. Мірчук на німецькій мові на тему: «Толстой і Скворода» (психологічна паралель)

ВІДДІЛ ПО ОПІКУВАННЮ ЕМІГРАЦІЄЮ

при Місії У. Н. Р. в Парижі

цим повідомляє, що ним розпочата справа допомоги українським громадянам одержувати землю в оренду у Франції. Відділ дбає також про приміщення на працю безробітних громадян, які знаходяться у Франції, або й по за її межами. Звертатися належить по такій адресі:

Mission Ukrainienne, 42 rue Denfert Rochereau, Paris V e.

О Г О Л О Ш Е Н Н Я .

При Українській Громаді в м. Ліоні засновується співочо-артистичне товариство. Потрібуються добрі тенорі, баси й жінки-співачки, що знайомі з українським співом. За докладними інформаціями зацікавлених осіб проситься звертатися по адресі: Mr Horbatenko. 15, Rue Bancel. Lyon (Rhone).

З м і с т .

Париж, неділя, 6 серпня 1928 року — ст. 1. — А. Суд над інженерами і техніками Донецької округи — ст. 2. — В. Л е о н т о в и ч. Спогади. II. З часів 1890-1917 років — ст. 5. — В. Н. До питання української колонізації у Франції — ст. 11. — С. Відмежі танці (лист з Праги) — ст. 14. — В. С. З життя й політики — ст. 17. — О b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 20. — х. «Шкодики й сабогазники» — ст. 23. — М. Н а г і р н я (некрол) — ст. 24. — Х р о н і к а. — З Великої України — ст. 25. На укр. землях — ст. 28. В Галичині — ст. 29. Газетні звістки — ст. 30. — З життя укр. еміграції: — У Франції — ст. 31. — У Німеччині — ст. 31.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Коєнню

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imprimerie de Navarre, 5 rue des Gobetins, Paris